

КНИГОЗНАВСТВО

УДК 091:27-247 “15/16”

ТЕКСТОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ УЧИТЕЛЬНИХ ЄВАНГЕЛІЙ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI – ПОЧАТКУ XVII ст.: ПЕРЕМИШЛЬСЬКИЙ ТИП

Галина ЧУБА

*Ягеллонський університет,
ал. Міцкевича 3, м. Краків, 31-120, Польща, тел. (48-012) 634-24-81*

Проаналізовано текстовий зміст списків учительного Євангелія перемишльського типу. Спочатку до них входили лише недільні проповіді, згодом склад збірника “розширився”, охопивши усі основні богослужіння літургійного року: крім проповідей у недільні богослужіння, було введено також проповіді у свята та дні пам’яті найшанованіших святих, на деякі треби, читання догматичного, есхатологічного та катехитичного змісту.

Ключові слова: учительне Євангеліє, гомілетика, текстологія, рукописна книга.

Учительні Євангелія – рукописні збірники проповідей на недільні та святкові перикопи (євангелійські читання) – в українській книжній традиції з’явилися вже у перші роки християнства і, як уся тогочасна література, мали перекладний характер. Найбільше в рукописній, а з 1569 р. ще й у друкованій книжній традиції поширилося так зване *Учительне Євангеліє Калліста*, перекладене з грецької мови на слов’янську в кінці XIV або на початку XV ст.¹ Про популярність цієї пам’ятки свідчить той факт, що з 1569 по 1637 р. її було видано щонайменше п’ять разів.

У другій половині XVI ст. з тією ж назвою – учительні Євангелія – в репертуарі української рукописної книги з’явився цілий корпус нових творів, які можна окреслити як учительні Євангелія *нового типу*², або українські учительні Євангелія. Написані за зразком відомої перекладної пам’ятки, вони, як зазначав В. Перетц, крім плану, не мали з нею нічого спільного³. Під старою назвою та за усталеною структурою українські автори “сховали” власні оригінальні, хоча й анонімні, твори. Їхніми визна-

¹ Про це детальніше див.: Чуба Г. До історії розвитку екзегемно-гомілійних редакцій Євангелія в Україні // Мова і соціальні процеси. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 1997. – Вип. 26. – С. 46–49.

² Чуба Г.В. Лінгво-текстологічний аналіз Учительних Євангелій другої половини XVI – першої половини XVII ст. Автореф. дис. ... канд. філолог. наук. – Львів, 1998. – С. 5; *Її ж.* Українська проза казнодорожська в другій половині XVI століття // *Gatunki mowy i ich ewolucja*. Т. 1: *Mowy piękno wielorakie / Pod red. D. Ostaszewskiej.* – Katowice, 2000. – S. 260. У. Добосевич пропонує для окреслення цих творів використовувати означення *популярні* (див.: Добосевич У. Мова і стиль рукописних Учительних Євангелій кінця XVI – початку XVII ст. Автореф. дис. ... канд. філолог. наук. – Львів, 1997. – С. 4).

³ Перетц В. Н. К вопросу об «Учительных Евангелиях» XVI – XVII вв. // *Его же.* Исследования и материалы по старинной украинской литературе XVI–XVII веков. Сборник отделения русского языка и словесности АН СССР. – Ленинград, 1926. – Т. CI, № 2. – С. 5.

чальними рисами були, по-перше, характерний тип проповіді, який можна окреслити як “проповідь для люду”; по-друге, мова – **роґска, проста**, за визначенням самих авторів, якою були перекладено євангельські читання та написано проповіді. Популярний характер проповідей сприяв значному поширенню цих творів, про що свідчить хоча б кількість збережених на сьогодні їхніх рукописних копій – понад сто⁴. Пік популярності “нових” учительних Євангелій припав на кінець XVI – початок XVII ст., у цей час було переписано 58 відсотків усього обстеженого нами джерельного масиву. Проте в активному вжитку, як свідчать покрайні записи, ці пам’ятки залишалися ще протягом усього XVIII, а подекуди й до початку XIX ст.

Виникнення українських учительних Євангелій у другій половині XVI ст. учені пов’язують із поширенням на православних землях Речі Посполитої протестантизму. Ці твори, зауважує М. Дмитрієв, “стали безпосередньою відповіддю православних, а насамперед, очевидно, духовенства, на релігійні потреби мирян, які в умовах конфронтації протестантизму і традиційних конфесій відчували, як писав А. М. Курбський у передмові до «Нового Маргариту», “глад духовный”⁵. Зразками, а часто й джерелами текстів для укладачів учительних Євангелій були твори протестантських авторів – домашні постилли (“*Nauspostille*”), численні видання яких почали з’являтися друком зі середини XVI ст. в різних протестантських осередках на території Речі Посполитої⁶. Зв’язок між українськими учительними Євангеліями та «Постиллою» М. Рея, а також безпосередні текстові “запозичення” з цього твору в українських проповідях уперше виявив Ян Янув⁷. Учений розпочав також текстологічне вивчення українських учительних Євангелій, виділивши зокрема їхню середньоподільську групу⁸. Здійснений нами макротекстологічний аналіз списків учительних Євангелій, що стало своєрідним продовженням праці польського вченого, дозволило вирізнити ще три тексти⁹

⁴ Про місцезнаходження списків українських учительних Євангелій див.: Чуба Г. Зі студій над українськими учительними Євангеліями другої половини XVI–XVII століть (Гене́за та особливості стилістичної організації проповідей) // До джерел. Збірник наук. праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Львів, 2004. – Т. 1. – С. 68–70.

⁵ Дмитрієв М. В. Изменения в культурной и идейной жизни Речи Посполитой в эпоху Реформации и православное общество // Дмитрієв М. В., Флоря Б. Н., Яковенко С. Г. Брестская уния 1596 г. и обществено-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI – в начале XVII в. Часть 1: Брестская уния 1596 г. Исторические причины. – Москва, 1996. – С. 48.

⁶ М. Дмитрієв звертає увагу на те, що уже сам жанр “постилли” був основою саме протестантського проповідництва, у католицизмі цей тип повчання не поширився. Див. про це: Дмитрієв М. В. Изменения в культурной и идейной жизни Речи Посполитой... – С. 48.

⁷ Janów J. Tłumaczenia ruskie z Postylli M. Reja w ewangeliarzach kaznodziejских XVI i XVII wieku // Sprawozdania PAU. – 1929. – Nr 10. – S. 310–319; *Ejusz.* Tłumaczenia i przeróbki z Postylli M. Reja w pouczeniach ruskich // Sprawozdania PAU. – 1947. – T. XLVIII. – № 8. – S. 301–306; *Ejusz.* Przyczynek do źródeł ewangeliarza popa Andrzeja z Jarosławia // Prace Filologiczne. – Warszawa, 1931. – T. XV, cz. II. – S. 119–163. На факти “запозичень” в учительних Євангеліях із «Постилли» М. Рея вказували також пізніші дослідники (див. зокрема: Керницький І. Система словозміни в українській мові. – Київ, 1967. – С. 4–6; Чуба Г. Запозичення з «Postylli» М. Рея в українських Учительних Євангеліях другої половини XVI ст. // *Hungaro-Baltoslavica* 2000. Abstracts / Ed. by A. Laczházi, E. Szmolinka and A. Zoltan. – Budapest, 2000. – S. 53–54).

⁸ Janów J. Problem klasyfikacji ewangeliarzy “ucztyelnych” (kaznodziejских). Część I. Grupa środkowopodolska // Sprawozdania PAU. – 1947. – T. XLVIII. – № 8. – S. 296–301.

⁹ Зазначимо, що досі стосовно різних *текстів* українських учительних Євангелій ми використовували термін “редакція”, що було не зовсім коректно. Редакція – це, як відомо, переробка твору, зумовлена якимись суспільними подіями, літературними інтересами чи смаками книжника (див.: Лихачев Д. С. Текстология. На матеріалі руської літератури X–XVII веков. – Ленинград 1983. – С. 132), тобто це *варіант* тексту. Виправляючи термінологічну невідповідність, ми пропонуємо надалі різні *тексти* учительних Євангелій називати *типами* (учительне Євангеліє перемишльського типу, учительне Євангеліє сяноцького типу і т. д.), термін *редакція* використовуватимемо на позначення *варіанту* тексту (типу).

українських учительних Євангелій – перемишльського, сяноцького та жидачівського типу¹⁰. У пропонованій статті зупинимося на текстологічній характеристиці одного з них – перемишльського¹¹.

Як показали наші спостереження, протооригінал учительного Євангелія перемишльського типу було створено у 60–70-х рр. XVI ст. в одному із релігійних осередків на заході українських земель. Саме звідси, зосібна, з околиць Перемишля, Сянока, Старого Самбора, походить більшість опрацьованих нами списків. У кінці XVI ст. цей тип учительного Євангелія був відомий також в інших регіонах, зокрема, на Закарпатті, звідки походить найдавніший точно датований список – Скотарське учительне Євангеліє 1588 р.¹², меншою мірою – на Поділлі. Підставою для визначення цього учительного Євангелія як “перемишльського” став список 1615 р. (див. нижче), переписаний перемишльським дяком Ігнатієм Гостиславським.

* * *

Текст (а радше, різні його редакції) учительного Євангелія перемишльського типу містять 23 рукописні списки або їх фрагменти, серед яких двадцять один був опрацьований нами безпосередньо, два залучено до пропонованого текстологічного дослідження на основі описів або публікацій тексту (позначені у списку зірочками). У статті для позначення кожного списку використовуватимемо скорочення: **П** – учительне Євангеліє перемишльського типу; **№** – умовний номер списку.

Таким чином, до пропонованого дослідження залучено такі списки:

П-1*: Учительне Євангеліє 1588 р., “Скотарське”, зберігається у Національній бібліотеці ім. Сечені в Будапешті, од. зб. Fol. Eccl. Slav. 9;

П-2: Учительне Євангеліє кінця XVI ст., зберігається у Національному музеї у Львові (далі – НМЛ), од. зб. Ркк 326;

П-3: Учительне Євангеліє кінця XVI ст., зберігається в Національній бібліотеці у Варшаві (далі – НБВ), од. зб. Акс 2823, арк. 1 – 315;

П-4: Учительне Євангеліє кінця XVI ст., зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2823, арк. 316–353;

П-5: Учительне Євангеліє кінця XVI ст., зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2930;

П-6: Учительне Євангеліє кінця XVI ст., зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2756, арк. 21–272;

П-7: Учительне Євангеліє близько 1605 р., “з Тростянця”, зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2584;

П-8: Учительне Євангеліє 1615 р., зберігається у НМЛ, од. зб. Ркк 95;

П-9: Учительне Євангеліє першої чверті XVII ст., зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2757;

П-10: Учительне Євангеліє початку XVII ст., зберігається у НМЛ, од. зб. Ркк 431;

---

¹⁰ Чуба Г. В. Текстологическая классификация украинских учительных Евангелий второй половины XVI века // Славяноведение. – 2002. – № 2. – С. 82–96.

¹¹ Про джерела учительного Євангелія перемишльського типу та географію поширення його списків див.: Чуба Г. В. Текстологическая классификация украинских учительных Евангелий... – С. 86–89.

¹² Важливим для нашого дослідження є зауваження В. Німчука про те, що цей список переписано на Закарпатті, а не привезено сюди із сусідньої Галичини, на що вказують мадяризми у тексті пам'ятки. Див. про це: Німчук В. В. Передмова [до:] Скотарське Учительне Євангеліє – український гоміліяр 1588 року (Текст рукопису підготував і видав М. Кочіш). – Сомбатгей, 1997. – С. 10–12.

П-11: Учительне Євангеліє початку XVII ст., зберігається у Львівському історичному музеї, од. зб. Рук 105

П-12: Учительне Євангеліє кінця XVI ст., зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка НАН України (далі – ЛНБ), од. зб. АСП-410;

П-13: Учительне Євангеліє першої третини XVII ст., зберігається у ЛНБ, од. зб. АСП-409;

П-14: Учительне Євангеліє 1637 р., зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2831;

П-15: Учительне Євангеліє 1646 р., зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2783;

П-16: Учительне Євангеліє другої чверті XVII ст., зберігається у НМЛ, од. зб. Ркк 44;

П-17: Учительне Євангеліє першої половини XVII ст., зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2755;

П-18: Учительне Євангеліє першої чверті XVII ст., зберігається у Закарпатському краєзнавчому музеї (далі – ЗКМ), од. зб. І 452;

П-19: Учительне Євангеліє початку XVII ст., зберігається у ЗКМ, од. зб. Арх 8466;

П-20: Учительне Євангеліє першої половини XVII ст., “Мідяницьке”, зберігається у ЗКМ, од. зб. І 433;

П-21: Учительне Євангеліє середини XVII ст., зберігається у НБВ, од. зб. Акс 2597;

П-22: Учительне Євангеліє середини XVII ст., зберігається у НМЛ, од. зб. Ркк 29;

П-23*: Учительне Євангеліє XVII ст., до 1610 р., “Углянське”, сучасне місце збереження не встановлено.

Описи опрацьованих рукописів подано в *Додатку*.

Як було зазначено вище, виділення перемишльського типу учительного Євангелія здійснено на основі макротекстологічного аналізу. Уже попередній перегляд перелічених пам’яток засвідчує, що їх текстовий склад не тотожний, репертуар читань та їх послідовність часто значно відрізняються. Проте всі перелічені списки об’єднують спільний “стовбур” – блок основних недільних читань текстово тотожний і незмінно повторюється в усіх пам’ятках. Цей факт дозволяє припустити існування у них спільного протографа, до якого входили спільні для усіх списків читання; відмінності ж між списками засвідчують наступну працю укладачів та переписувачів, їх слід розглядати як наступні редакції тексту.

Уже заголовок “**Пооученіа избран(н)а ѿ б҃҃го еѿ(г)ліа и ѿ многи(х) б҃҃ж(с)твны(х) писаніи г҃лама ѿ архіереа и(з) оустъ въ всакоуж не(д)лю на пооученіе хр(с)тоимениты(м) люде(м) или прочитаема**” (П-1, арк. 5) встановлює жанрові рамки аналізованого збірника. Принаймі формально він наслідував Учительне Євангеліє т. зв. Каліста¹³ (вийшло друком 1569 р.) – один із найпопулярніших на той час збірників у корпусі православної проповідницької літератури. Укладачі¹⁴

¹³ Авторство пам’ятки, як відомо, залишається дискусійним. Див. про це: Чуба Г. До історії розвитку екзегемно-гомільних редакцій Євангелія в Україні // Мова і соціальні процеси. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 1997. – Вип. 26. – С. 46–49.

¹⁴ Не виключаємо, що аналізований текст був твором колективним. І хоча авторство його залишається анонімним, можна припустити, що написано його радше представниками середнього духовенства, свідченням чого може бути звертання у Передмові до рядового духовенства як до **братіи мило(и)**, а також цитата: **страже(м) есть есмо дѣш тыхъ вши(т)кихъ ѿ г҃а б҃а данны(х) маємо чинити ѿ ихъ згавеню пилное старане а и(ж) намъ приде з нихъ г҃оу б҃оу личвоу чинити в дѣш пришлого соудоу его** (П-7, арк. 7) [підкреслення моє – Г. Ч.] і под.

учительного Євангелія перемишльського типу, як самі це підкреслили у заголовку, переслідували практичну мету – створити збірник проповідей, які парохіяльні священники могли б виголошувати чи навіть читати своїм вірним під час відповідного недільного богослужіння. Про те, що збірник було укладено саме для парохіяльних священників, їм “**на потѣшєнїє некое и порадоу**” (П-7, арк. 7), вказано також у Передмовах, одна з яких звернена безпосередньо “**до вши(т)кихъ становъ дѣховны(х) бѣщеннико(м) діако(м) и люде(м) навчены(м) братіамъ милы(м)**”.

Адресат проповідей учительного Євангелія перемишльського типу – люди мало освічені, із низьким суспільним статусом. Свідчить про це тематика, спосіб викладу та мовностилістична організація проповідей, вони підпорядковані, як показали наші спостереження, перцептивним можливостям власне “низького” адресата¹⁵. Зразком для українських авторів стали твори протестантських проповідників, зокрема «Постилла» Миколая Рея¹⁶, призначена, як писав сам автор, для “простачків”. Твори протестантів у другій половині XVI ст. здобували щораз ширшу “авдиторию”, причому не лише серед своїх прихильників. Тогочасні православні священники, як відомо, у своїй практиці охоче вдавалися до протестантських джерел¹⁷, тим більше, що репертуар православної проповідницької літератури, зверненої до “простого” адресата, був украй обмежений. Автори учительного Євангелія перемишльського типу, як і автори інших аналогічних текстів, намагалися заповнити цю прогалину.

Як зауважує М. Кучинська, головною метою публікації Учительного Євангелія у Забудові (це повною мірою стосується українських учительних Євангелій) було “відрізати протестантські впливи на православну проповідницьку творчість, вибити з рук вірних протестантські постилли – лютеранські і кальвіністські, – представити ортодоксальні основи віри, врешті, допомогти священникам у створенні власних проповідей”¹⁸. Зазначимо, що саме у можливості практичного використання таїться причина значної популярності цих пам’яток уже в другій половині XVI ст., коли “кожна більша бібліотека мала їх [учительних Євангелій – Г. Ч.] по кілька примірників”¹⁹. Наприклад, у церкві Успіння Богородиці у Львові, як вказано в інвентарі, у 1579 р. серед п’ятдесяти дев’яти книг було аж чотири учительні Євангелія²⁰.

Практичне призначення збірника, його орієнтація на потреби священничої практики зумовили важливі зміни в укладі читань, внесених у текст, очевидно, не без впливу аналогічних протестантських творів: проповідям в українському збірнику пере-

---

¹⁵ Чуба Г. Структурно-стилістичні особливості Учительних Євангелій другої половини XVI–XVII ст. // Волинь–Житомирщина. Історико-філолог. збірник з регіон. проблем. – Житомир, 2003. – Вип. 10. – С. 141–149.

¹⁶ Як показали наші спостереження, у тексті учительного Євангелія перемишльського типу є прямі запозичення з цього твору. Про це див.: Чуба Г.В. Текстологическая классификация ... – С. 87–88.

¹⁷ Згадаймо хоча б закиди землякам Кирила Транквіліона-Ставровецького у Передмові до його учительного Євангелія 1619 р., які, на його думку, “оудалися за чужими науками и разными постылями за арианскими понурскими и калвенскими и яко муха на сладости меда так и они на учениях прелесныхъ и спасению шкодливыхъ оутопали”. Цит. за: Маслов С. Кирилл Транквилион-Ставровецкий и его литературная деятельность. – Киев, 1984. – С. 112.

¹⁸ Kuczyńska M. Przepowiadanie Słowa Bożego. Ze studiów nad homiletyką prawosławną w Rzeczypospolitej // Język, literatura i kultura słowian dawniej i dziś. III. Litteraria. / Pod red. B. Zielińskiego. – Poznań, 2001. – S. 94.

¹⁹ Грушевський М. Історія України-Руси. – Київ; Львів, 1907. – Т. 6. – С. 347.

²⁰ Фрис В. Рукописна книга в бібліотеці Ставропігійського братства // Успенське братство і його роль в українському національно-культурному відродженні. – Львів, 1996. – С. 56.

дували відповідні євангельські уривки. Нагадаємо, що Учительне Євангеліє Каліста містило тільки проповіді, євангельського ж тексту у ньому не було.

Протограф учительного Євангелія перемишльського типу склали шістдесят проповідей у найважливіші богослужіння року – недільні, зосібна, неділі рухомого циклу, починаючи від нед. Митаря і Фарисея, у перед- та післясвяття Воздвиження, Різдва Христового, Просвіщення, та неділю Праотців (останній текст був аналогічним до 28 неділі, оскільки у ці дні під час богослужіння читають той самий уривок Євангелія), а також проповіді в інші важливі богослужіння, зокрема у Лазареву суботу, Світлий понеділок та четвер на Вознесіння Господнє. Власне таким є склад трьох з-посеред перелічених вище списків: П-1, П-5, П-6 (усі переписані у 80–90-х рр. XVI ст.), а також частина “**Єв(г)ліа в недѣли доро(ч)нын**” списку П-21. Оскільки текст одного із них – Скотарського учительного Євангелія 1588 р. – опубліковано повністю, то у пропонованій статті не подаємо інципітів, уміщених у протографі повчань.

Однак запропонований українськими укладачами збірник далеко не повною мірою відповів на потреби церковної практики, адже він не охопив навіть усі обов’язкові богослужіння року. Репертуар збірника набагато вужчий, аніж його жанровий канон – Учительне Євангеліє Каліста, яке містило сімдесят шість проповідей – крім недільних, ще й святкові. Тому практично відразу після створення протографа досліджуваних учительних Євангелій почалася робота над розширенням репертуару уміщених у ньому текстів відповідно до практичних потреб користувачів – парохіяльних священників. Серед опрацьованого джерельного матеріалу можна виділити три групи списків, які відображають різні етапи цього “розширення” (редакції).

Першу редакцію (А) складають списки П-2, П-3, П-20, ймовірно, також П-4 та П-21, у яких, крім недільних проповідей, уміщено ще й святкові – **Єв(г)ліа праз(д)нико(м) г̄ни(м) и инымь ѣтымь врочныты(м)**. У цю частину ввійшло вісім проповідей у Господні та Богородичні свята: на Різдво Христове, Обрізання, Богоявлення, Стрітіння, Благовіщення, Преображення, Успіння та Різдво Богородиці. Нижче подаємо інципіти цих повчань за списком П-2:

[Різдво Господнє]: **Потреба на(м) вѣдати наими(л)шіи хр(с)тіане в родителе(х) іс̄ х̄вѣхъ ѿ кѣторого домоу вышла прч(с)та& мѣть его івсишь ты(ж) вбрж(ч)никъ еи** (арк. 293);

[Обрізання Господнє]: **Слышали есте наими(л)шіи хрестіане читана ѣтго ев(г)ліа прислуханте(ж) сѧ в обрѣзаніи г̄ни а при то(м) жадаж ва(м) ла(с)ки г̄а нашего іс̄ х̄а** (арк. 303);

[Богоявлення]: **Слышали есте наими(л)шіи хрестіане читана ѣтго ев(г)ліа прислуханте(ж) сѧ в крѣщеніи б̄на в̄жіа &ко то д̄хъ ѣтѣи справова(л)** (арк. 308);

[Стрітіння Господнє]: **Слышали есте наими(л)шіи хрестіане читана ѣтго ев(г)ліа нехан же в̄жде(т) вѣ(ч)наа ч(с)ть и хвала г̄оу избавтелею нашемж кѣторыи на(с) та(к) всовливѣ вѣдаровати рачи(л)** (арк. 312);

[Благовіщення]: **Есть то рѣ(ч) &снаа и(ж) еше ѿ поча(т)кж цр̄кве хр(с)тіанскои по вши(т)ко(м) свѣтѣъ звичаи то(т) вы(л) захова(н) и(ж) тотѣи вши(т)ци кѣторыи ново(т)ноприставали** (арк. 317 зв.);

[Преображення]: **Слышали есте наими(л)шіи хрестіане што визнаваеътъ стѣи ап(с)лъ ев(г)листь ма(т)ѣи прислуханжеса розезнанж и выкла(д)у д̄х̄овнаго а зваца в превбраженіи г̄а нашего іс̄ х̄а** (арк. 322);

[Успіння Богородиці]: Г'оу б'оу кж чти и хвалѣ в тр(о)ци єдиномоу и ва(м) ты(ж) наими(л)шій хр(с)тїанє коу выслоханю слова єтго а звлаца в оуспенїи прч(с)тон двѣ мрїи (арк. 326 зв.);

[Різдво Богородиці]: Главны(и) а мильи днѣ пришо(л) наро(до)ви лю(д)скомоу а звлаца хр(с)тїанскомоу къторыи прє(з) пр(о)рки проповѣданыи в мрїи двѣци (арк. 327).

Очевидно, тоді ж у збірник було введено проповідь на євангельське читання у Світлий вівторок, яку містить список П-3 та списки пізнішого часу П-7, П-9, П-10, П-14, П-15, П-16, П-17, П-18:

[Світлий вівторок]: Пр(о)ркѣ івсїа спосовѣ и час и(з) мрѣтвыхѣ встанѣ іс хѣва та(к) вписал(л) короткими словы гдє мови(т) оу скрѣвности своєи поранѣ прїдѣ(т) ко мнѣ мовачи (арк. 52 зв.);

Розширення збірника, як не важко помітити, практично не вийшло за рамки усталеного жанрового зразка, оскільки аналогічні читання, крім читання у Світлий вівторок, містило Учительне Євангеліє Каліста; тематика читань залишилася “прив’язаною” до церковного календаря, характер збірника і надалі залишався літургійним. Ці доповнення у склад учительного Євангелія перемишльського типу було введено вже у кінці XVI ст., про що свідчать списки П-2 та П-3, переписані у цей час. Оскільки за стилістичними ознаками проповіді обох частин збірника однорідні, написання святкових проповідей слід пов’язувати із продовженням роботи автора (чи авторів) над укладанням збірника.

Наступний етап авторської роботи над текстом учительного Євангелія перемишльського типу – редакцію Б – було здійснено в кінці XVI або на самому початку XVII ст. Про це свідчить той факт, що деякі з уведених у неї читань містять списки наступної редакції – В, укладеної до 1605 р. (про неї див. нижче). Редакцію Б містить список П-16; її ж містили, очевидно, й списки П-18 та П-19 – усі три з першої половини XVII ст.; “розширеною” версією редакції Б є список П-10, переписаний на початку XVII ст. На цьому етапі роботи у склад учительного Євангелія було введено сім нових текстів: проповіді на Воздвиження, мученикам та святителям загальні, на освячення церкви, вінчання та похорон мирянина, а також пояснення десяти Божих заповідей. Списки П-18 та П-19 містять лише по два з перелічених вище читань: проповідь на Воздвиження, яка в обох списках закінчує блок святкових читань; список П-18 – ще й загальне читання святителям, список П-19 – загальне мученикам. Відсутність інших читань цієї редакції можна пояснити втратами тексту, особливо у списку П-18, або тим, що переписувачі просто не ввели їх до цих списків. Як було вказано вище, учительні Євангелія не були пам’ятками канонічними, добір читань у них хоча й систематизований, проте не був обов’язковим. Переписувачі корегували склад збірника на власний розсуд або відповідно до побажань замовника, особливо у частині читань, не пов’язаних із літургійним роком.

Подаємо інципіти нових читань редакції Б:

[Воздвиження]: Слышали есте наими(л)шій хр(с)тїанє &(к) на(с) снѣ бжїи навчає(т) в кр(с)тѣ своє(м) на которо(м) вкрѣ(т)нои сѣмрти трѣпети рачи(л) (арк. 302 зв.);

[мученикам загальне]: В тон єв(г)лїи ннѣшней вѣзнаває(т) єты(и) єв(г)ли(ст) іва(н) в справа(х) наше(г) мл(с)тннвого избавителѣ і в его єты(х) выбраны(х) (арк. 306);

[святителям загальне]: **Слышали есте нанми(л)шии хр(с)тїане &(к) на(м) вписоуе(т) єты(и) еу(г)ли(ст) іаа(н) в наше(м) добро(м) пастыри іс х҃ѣ** (арк. 308);

[на посвячення церкви]: **Вбычан то(т) стары(и) взѧ(т) зо вны(х) ѳста-во(в) старого законѳ жидовского г(д)ы и(х) г҃ѣ бѣ и(з) еги(п)тѳ а вное не-волѣ вывести рачи(л) (арк. 315);**

[на похорон мирянина]: **Понева(ж) ижь сѧ та(к) г҃ѳ бѳ сподовало абы то(г) врата нїше(г) ве(д)лѳ(г) мл(с)рдїа свое(г) с того взѧ(в)ши до себе прїа(л) (арк. 320);**

[на вінчання]: **Мои млыи хр(с)тїане пристоннаа є(с) справа и(ж) вы(с)мо вѣдали пре(з) наоукѳ бѣію в ма(л)же(н)ско(м) станѣ понеже кож(д)ыи члѣк (арк. 334);**

[пояснення десяти Божих заповідей]: **Предмова запра(в)ды оу хр(с)тїа(н)-ско(м) законѣ млаа(а) а пожито(ч)наа народови хр(с)тїа(н)скомѳ в котори ноуцѣ з вши(т)ки(м) старана(м) з велики(м) набоже(н)ство(м) (арк. 328).**

Впроваджені у редакцію Б зміни засвідчили розхитування жанрових рамок збірника, умовно окреслених виданням 1569 р., та розширення його функціонального призначення: тематика нових проповідей “відірвалася” від церковного календаря, останній із введених текстів спрямував жанровий зразок збірника від літератури літургійного призначення в напрямку до літератури, призначеної для приватного читання.

Заключний етап роботи над текстом учительного Євангелія перемишльського типу – редакція В – було проведено до 1605 р., про що свідчить список П-7. Ця редакція містить значно більше текстів, аніж попередні – 93. Розширено насамперед репертуар читань у свята, додано читання у дні пам’яті святих, введено нові проповіді при требах, упроваджено читання догматичного та есхатологічного змісту. Змін зазнала також структура збірника: всі читання у свята, включаючи перед- і післясвяття, а також у дні пам’яті святих укладено за календарем, що значно полегшувало користування ним.

Редакцію В учительного Євангелія перемишльського типу містять списки П-7, П-8, П-9, П-14, П-17. До цієї ж редакції, очевидно, слід зарахувати також список П-15, збережений фрагментарно. Оскільки його переписав той самий переписувач, що й список П-14, логічно припустити, що вони мали спільний антиграф. Текст цієї редакції містив збережений фрагментарно список П-11; більшість повчань редакції В містило й “Углянське” учительне Євангеліє (список П-23*).

На відміну від попередніх, редакція В – результат не авторських, а редакторських змін. Такий висновок можна зробити, проаналізувавши структурну організацію та стилістичні особливості введених у цю редакцію читань, які істотно відрізняються від попередніх. У нових текстах неважко зауважити зростання догматично-повчального елементу, організація тексту в них, у порівнянні з недільними проповідями, не має чіткої структури, виклад утратив діалогічний характер, введені ж у текст діалоги лише наслідують стиль протографа; у мові нових проповідей значно зросла кількість полонізмів та регіоналізмів. Більшість нових читань, крім проповіді на євангельський уривок, а іноді замість неї, містить історію свята чи скорочений виклад, переважно апокрифічного походження, життя відповідного святого²¹.

²¹ Про джерела деяких із цих текстів див.: *Яворский Ю.* Новые рукописные находки в области старинной карпато-русской письменности XVI–XVII веков. – Прага, 1921. – С. 51–55.

Репертуар недільного “блоку” читань редакції В було доповнено проповіддю у Світлий понеділок на утрени та читанням про Страсті Христові (тут і далі інципіти редакції В подаю за списком П-9):

[Страсті Христові]: **Ннѣ всѣхъ пр(о)рко(в) пр(о)рчества выплѣнилиса и недовѣдомыи рѣчи ѿ поча(т)кѣ свѣта въ лвность всѣ(м) на(м) пришли сѣтъ** (арк. 27);

[Світлий понеділок на утрени]: **Наивышній а незвитаженый гетманъ хр(с)тїанского вѣиска а рицнерства нашего гѣ їс хїс по(т)кавшиса моу(ж)нѣ з неприятелы нашими порази(л) ихъ** (арк. 43 зв.).

У процесі функціонування найбільших модифікацій у структурі учительного Євангелія перемишльського типу зазнав пасхальний цикл читань: редакція В містила євангельські читання та проповіді у Лазареву суботу (як у протографі), неділю Пасхи, Світлий понеділок на утрени (новий текст, інципіт подано вище) та на літургії (як у протографі), Світлий вівторок (як у редакції А), четвер на Вознесіння Господнє (як у протографі), читання про Страсті Христові (новий текст, інципіт подано вище). Посилену увагу до читань цього циклу, зазначає М. Кучинська, слід вбачати у новій релігійній ситуації, зокрема в тогочасних догматично-доктринальних дискусіях довкола святих тайн, що своє культове відображення мали насамперед під час Великого Посту та великоднього періоду²². Зміни в зовнішній обрядовості спричинили написання відповідного корпусу літературних текстів.

Другий, святковий “блок” текстів редакції В містив проповіді у свята та дні пам’яті святих, а також у перед- та післясвяття. При цьому, якщо у попередніх редакціях святкова частина за кількістю вміщених у ній текстів була набагато меншою від “недільної”, то в останній редакції помітно “вирівнення” обох частин за обсягом представленого у них матеріалу та вагомністю у загальній структурі збірника. Частина цих текстів перейшла із попередніх редакцій, інші ж – нові, внесені до учительного Євангелія вперше. Зазначимо також, що репертуар святкових читань в українському збірнику набагато ширший, аніж в Учительному Євангелії Каліста: українські автори внесли у цю частину 33 читання, тоді як у перекладній пам’ятці їх лише 25, при чому лише 19 із них в обох збірниках присвячені тому ж святу чи пам’яті того ж святого.

Подаємо порядок та інципіти святкових читань редакції В:

[1.09] **На єтого прп(до)бнаго ѿца нашего седмиуна ст(л)пника** [проповідь поділено на дві частини. Цитую першу]: **Прислѣхайжеса хрстїа(н)скїи члче выкладѣ дѣховнаго. поне(ж) имаємо вписано** (арк. 230); тут уміщена також **Исторїа в єто(м) седмиунѣ сто(л)пникѣ лѣтопрово(д)ци: Был єтїи семев(н) младене(ц) ввча(р)ни(к) невеликій** (арк. 233 зв.);

[8.09] **Ро(ж)дество пр(с)тыа бѣа** [проповідь поділено на дві частини. Цитую першу]: **Тѣ в первои части на(и)ми(л)шїи хр(с)тїане вповѣдає(т) єтїи ев(г)ланстѣ лѣка в марїи магдалини** (арк. 234);

[нед. перед Воздвиженням] проповідь та ж, що й у протографі (арк. 240 зв.);

[14.09 Воздвиження] проповідь та ж, що й у редакції Б (арк. 244), крім неї, вміщена також **Исторїа в крстѣ гїи: По възнесенїи гїи. ѿкъ са рачиль єго єтаа мл(с)ть възнести на нѣо** (арк. 246);

²² Kuczyńska M. Ruska homiletyka XVII wieku w Rzeczypospolitej. Ewolucja gatunku – specyfika funkcjonalna (Cyryl Stawrowiecki: *Ewangelia pouczająca*. Rachmanów 1619; Joanicjusz Galatowski: *Klucz rozumienia*. Kijów 1659). – Szczecin, 2004. – S. 30.

[нед. після Воздвиження] – посилення на проповідь у третю нед. Посту (арк. 248 зв.);

[26.09] На преставленіє єтго ап(с)ла еу(г)листа іу(а)на бгослова: Дивнѣ выса мѣ(л) присмотрити члкъ и подивовати справа(м) іс х̄вы(м) (арк. 248 зв.);

[1.10] На покровѣ єтыа бѣа: Исторія в покровѣ: За панована араклія црѣа константинопо(л)скаго звазнилиса погане (арк. 252);

[14.10] На памѣ(т) єты прп(до)бныа пѣ(т)ки: Слышали есте наими(л)шій хр(с)тіане &к визнава(т) єтыи еу(г)ли(ст) іванъ &кое мл(с)рдїе и ласкѣ рачи(л) показовати (арк. 255);

[26.10] На єтго м(ч)ника х̄ва Домитри&: поклик на проповідь у день Св. Георгія. Тут вмішена також мѣка и живо(т) его єтыи: За маѣиміана крѣла пога(н)ского в мѣстѣ селѣни вы(л) нѣ&кіи члкъ (арк. 259 зв.);

[28.10] На єтыа мѣница параскевіи: Тѣ еу(г)ліа і исторія в єтгои м(ч)ници параскевіи: Дивнѣ выса мѣлѣ каж(д)ын члкъ присмотрити и подивовати ты(м) шпатрѣността(м) (арк. 262 зв.);

[8.11] На съборѣ єтго архѣггѣла миѣанла [проповідь поділена на дві частини. Цитую першу]: Слышали есте на(н)ми(л)шій хр(с)тіане &(к) єнѣ бжїи мови(л) (арк. 267); тут же вмішена Исторія в єтомѣ архѣггѣлѣ миѣанлѣ: Тѣ(т) може(т) каждый зрозумѣти с тоєи повѣсти (арк. 269 зв.);

[6.12] На єтго ѿца никола: Прислѣха(н)жеса хр(с)та(н)скїи члче справѣ гѣ нашего іс х̄а (арк. 274). Тут уміщено також Ѡ єто(м) ѿци николѣ и в справа(х) его єтых̄: Єтыи ѿць никола вы(л) з мѣста мѣри(н)ска з родѣ хр(с)тіа(н)-ского (арк. 275);

[нед. Праотців] проповідь та ж, що й у протографі (арк. 281 зв.);

[нед. перед Різдом Господнім] проповідь та ж, що й у протографі (арк. 287);

[25.12 Різдво Господнє на утрєні]: Толоко єстѣ сло(в) простого выкладѣ ннѣшнен еу(г)ліи єтгои прошж и оупоминаю &ко людѣ хр(с)тіанского (арк. 289 зв.);

[25.12 Різдво Господнє на літургїї] проповідь та ж, що й у редакції А (арк. 295); тут поміщено також: Ѡ нѣ&кіхъ мѣдрецехъ. кѣторыи прїихали ѿ всхода єнца поклонитиса іс х̄ж (арк. 299);

[27.12] На єтга м(ч)ника стефана: Таа змѣнка ннѣшнаа на двѣ имає(т) шповѣдена выти. то єстѣ наука &снаа. &(к) са имаю(т) заховѣвати справцѣ црко(в)ныи. и &кѣ ихъ обирати маю(т) на ста(н) дѣховныи [проповідь поділена на дві частини] (арк. 303);

[нед. після Різдва Господнього] проповідь та ж, що й у протографі (арк. 308 зв.);

[1.01 Обрізанія Господнє] проповідь та ж, що й у редакції А (арк. 310 зв.);

[нед. перед Просвіщенням] проповідь та ж, що й у протографі (арк. 314);

[6.01 Богоявленія] проповідь та ж, що й у редакції А (арк. 316 зв.);

[нед. після Просвіщення] проповідь та ж, що й у протографі. Оскільки текст цієї проповіді у Скотарському Євангелїї втрачений, цитую її інципіт: Слышите на(н)ми(л)шій хр(с)тіане што визнава(т) єтыи еу(г)листь ма(т)ѣи хотже пра(з)никъ бгѣ&вленїа миноуль (арк. 321);

[2.02 Стрїтення Господнє] проповідь та ж, що й у редакції А (арк. 324);

[9.03] На єты(х) м̄ м(ч)никъ: Слышали есте на(н)ми(л)шій хр(с)тіане читана єтого еу(г)ліа. Прислѣханте(ж)са выкладѣ дѣховнаго. Поне(ж) господарь є(ст) добры (арк. 328 зв.);

[17.03] На єтго прп(до)внаго ѿца нашего влєзєа чїлка бїжіа: Исторїа в влєзєи чїлцѣ бїжїи(м) &къ онъ животъ свои єтїи ко(н)чи(л): Бы(л) в римѣ нѣлкїи чїлкѣ прє(д)ненїшїи именє(м) євфимїи (арк. 332 зв.);

[25.03 Благовїщеннїя] проповїдь та ж, що й у редакції А (арк. 337);

[23.04] На єтго м(ч)нка хїва гєв(р)гїа: Єлышали єсте наими(л)шїи хр(с)тїанє &ко то гїѣ на(ш) їс хїс наоучалъ свои оучїнки (арк. 339 зв.). Тут умїщено також **В єто(м) м(ч)нкѣ гєвргїи: Тѣ(т) оуслышїте наими(л)шїи хр(с)тїанє &(к) великихъ моу(к) трѣпѣ(л) єтїи м(ч)ни(к) хївѣ гєв (р)гїи** (арк. 342 зв.);

[12.06] На єтго прп(д)внаго ѿца нашего внофрїа: Єлышали єсте наими(л)шїи хр(с)тїанє єв(г)лїє єтоє оу которо(м) имаємо слова живота вѣчнаго (арк. 345). Тут вмїщено також житїє святого Онуфрїа: **Єтїи прп(д)внїи ѿцѣ нашѣ внофрїи вы(л) ѿ страны єгїпє(т)скон. мешкана имѣ(л) вѣ киновїи** (арк. 348);

[24.06] На ро(ж)дєство ч(с)тнаго пр(д)тчѣ и кр(с)тла іва(н)на: [проповїдь подїлено на двї частини. Цитую першу]: **Нїгїшнєго єтго а хвалєбногo днa наими(л)шїи хр(с)тїанє взнаимѣ(т) єтїи єв(г)ли(ст) лѣка в ро(ж)дєствѣ єтго іва(н) кр(с)тла** (арк. 349);

[29.06] На єтїи(х) апо(с)лѣ петра и павла: [проповїдь подїлена на двї частини. Цитую першу]: **Єдно и(ж) потреба на(м) того наимильшїи хр(с)тїанє прислѣханїса пи(л)но и вырозѣмѣти** (арк. 408, інципїт подаю за списком П-7, оскїльки у списку П-9 початок цього повчаннїя втрачено);

[20.07] На пр(о)рка ілїи: **Ижѣ тѣ єтїи єв(г)ли(ст) лѣка вписѣєтъ в нїгїшнєи єв(г)лїи в таємница(х) бѣтва єтго** (арк. 410, інципїт подаю за списком П-7, оскїльки у списку П-9 початок цього повчаннїя втрачено); тут вмїщено також **Исторїа вколо єтго пр(о)рка ілїи: Понє(ж) славнїи пр(о)ркѣ ілїа ѿ страны фєзвїи изъ землѣ арави(т)скон вы(л)** (арк. 359);

[6.08] На прєвбра(ж)нїє гїа бїа (проповїдь відмінна від умїщеної в редакції А, подїлена на двї частини. Цитую першу): **Вн(н)нїхмо наими(л)шїи хр(с)тїанє. тїи слова а звлаца и(з) єв(г)лїа єтго. оу великои поцтївостї имѣти. понєже на(м) єтїи єв(г)листвоє. тоє ди(в)ное прєвбраженїє вписѣю(т)** (арк. 360);

[15.08] На ѡспєнїє пр(ч)стои бїцѣ (проповїдь відмінна від умїщеної у редакції А): **Вннїсте наими(л)шїи хр(с)тїанє, тїи слова оу великои поцтївостї имѣти. а звлаца и(з) єв(г)лїа єтго. Понє(ж) єв(г)ли(ст) єтїи лѣка вписѣє(т) тѣж в мрїи магдалини, и в марѣѣ. але нанго(л)шє в прч(с)тои двїи мрїи. Тут вмїщено також **Вколо погрєвѣ прєчїстои: А гды южѣ зготовала вши(т)ко єи єтаа мл(с)тѣ тѣж(ж) оучїнила тєстаментѣ** (арк. 365 зв.);**

У списку П-9 помїщено також євангельське читаннїя та проповїдь на Ускїновїннїя глави Йоана, проте в інших списках цього читаннїя немає, що свїдчить радше про ініціативу переписувача (чи замовника) щодо введеннїя цього читаннїя у склад конкретного списку.

На оуєкнєвенїє ч(с)ны(х) глави єтї іва(н)а кр(с)тла: Єлѣханїмы(ж) &ко на(м) тѣю исторїєю єв(г)листа вписѣє. про(д) вѣдѣчи кролє(м) в галилєи (арк. 374).

Не важко помітити, що жанровий спектр святкових читань в українській пам'ятці значно розширився. Крім звичної для літератури цього типу проповїді на євангель-

ву аналогічної іновірчої літератури: “З великою часткою ймовірності можна ствердити, що шляхом швидкої еволюції при каталізуючому впливі іновірчих визнань зі старої церковної літературної системи виокремився новий тип книги, який з успіхом міг реалізувати більшість гомілетичних потреб православної спільноти – і священників, і людей світських. Силою традиції було збережено жанрову назву збірника, проте це нове учительне Євангеліє виконувало скоріше функції західної Постилли, аніж відомого досі у Церкві Учительного Євангелія [Каліста – Г. Ч.]”²⁴.

Зауважимо однак, що репертуар читань у списках учительного Євангелія перемишльського типу не обмежувався трьома визначеними редакціями. Ці пам’ятки не були канонічними, тому вибір читань у конкретному списку міг залежати від суб’єктивного вибору переписувача чи ініціативи замовника, особливо, якщо антиграфом був список протографа чи однієї з ранніх його редакцій (А або Б), текстовий репертуар яких був ще досить обмеженим. Це стосується, зокрема, списків П-10, П-21, П-22, добірка святкових читань у них інша, ніж у редакції В. Особливо “багатим” є репертуар читань в учительному Євангелії початку XVII ст. П-10, що, крім недільних проповідей, містить читання у свята та дні пам’яті святих (відмінні від редакції В), а також широку добірку текстів агіографічного змісту та постанов Вселенських соборів.

Аналіз текстового складу учительного Євангелія перемишльського типу показав, що, незважаючи на неканонічний характер цієї пам’ятки, структура списків та репертуар поміщених у них читань мали системний характер. У процесі функціонування репертуар збірника кілька разів розширювався й охопив не лише євангельські читання та проповіді на всі основні богослужіння літургійного року (недільні, святкові, требні), а й тексти універсального змісту. Можна зробити висновок, що тоді в одному чи кількох церковних осередках західноукраїнських земель здійснювали цілеспрямовану роботу для створення корпусу проповідницької літератури (учительне Євангеліє перемишльського типу було однією із таких пам’яток), зорієнтованої на потреби нижчих верств православного духовенства. В умовах пришвидшення темпу та динаміки щоденного парохіяльного життя²⁵, зростання ролі проповідництва та за відсутності корпусу необхідної літератури автори й редактори учительного Євангелія перемишльського типу намагались укласти збірник, який би найповніше відповідав новим потребам священної практики – містив проповіді на основні богослужіння року, а також в умовах загалом низької обізнаності з основами християнського вчення не лише серед посполитих прихожан, а й серед парохіяльних священників, став для священників джерелом самоосвіти та підвищення рівня богословських знань. “Вони [автори українських учительних Євангелій – Г. Ч.] фактично створили новий самостійний літературний жанр на межі літератури літургійної та індивідуальної, домашньої. Жанр, що поєднав традицію та новаторство, Захід зі Сходом, православ’я з католицизмом та протестантизмом, якому (жанрові), однак, у результаті драматичних поворотів історії та літератури не судилося отримати власну типологічну назву”²⁶.

²⁴ Kuczyńska M. *Ruska homiletyka XVII wieku ...* – S. 32.

²⁵ Гудзяк Б. Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. – Львів, 2000. – С. 116, 147.

²⁶ Kuczyńska M. *Ruska homiletyka XVI wieku...* – S. 26.

Додаток

ОПИСИ СПИСКІВ, ЩО МІСТЯТЬ УЧИТЕЛЬНЕ ЄВАНГЕЛІЄ
ПЕРЕМИШЛЬСЬКОГО ТИПУ

II-1*

[Учительне Євангеліє]
1588 р.
“Скотарське”

НБС, Fol. Eccl. Slav. 9

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, склад протографа. Втрати тексту в 1 та 2 нед. Всіх Святих, у нед. після Різдва, нед. перед Просвіщенням, проповідь у нед. після Просвіщення втрачена.

Видання тексту: Скотарське учительне Євангеліє – український гоміліар 1588 року. Текст рукопису підготував і видав М. Кочіш. – Сомбатгей 1997 (на с. 19–20 – література про пам’ятку).

II-2

[Учительне Євангеліє]
кінець XVI ст.

НМЛ, Ркк 326

Ст.-укр.; 2° (33,0 × 19,3); 336 арк., без кінця.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція А; втрати у читанні на Різдва Богородиці (зберігся тільки початок).

Матеріал письма: папір із водяним знаком *кабан* (не ідентифіковано).

Письмо: півустанов, букви високі, дбайливо виписані; на стор. по 22 рядки.

Художнє оформлення: на арк. 1 заставка рослинного характеру чорнилом та кіновар’ю; на арк. 125 бордюр плетінчастий контурний кіноварний; ініціали тонкі кіноварні з рослинними елементами, заголовні літери кіноварні; заголовки виконано нескладною в’яззю.

Оправа: дошки обтягнені темно-брунатною телячою шкірою, хребет відновлено свинячою шкірою світлішого відтінку; на верхній дошці тиснення геометричного характеру доріжником, у центрі трираменний хрест доріжником; на нижній дошці тиснення затерті; сліди двох застібок.

Стан: сліди реставрації XIX ст.: аркуші підклеєні по полю прозорим папером; арк. 26 зберігся фрагментарно (тільки нижня частина); на сторінках рукопису плями від вологи та грибка, на арк. 273–277 – жирні плями.

Провінієнції та маргіналії: на арк. 5 зв. – 13 скорописом XVIII ст.: “В имѣ ѿца и сына и дѣха святаго // кѣпиль сню книгѣ до хра[мѣ] // бж҃їе҃го до вольковын господинь // вольковынскын [закреслено] // вѣить половиноу давь изь своєю // женоу за ѿпѣщеніе грѣховь своихъ // авы не важивьса никто ѿ тойї цѣрквы // ѿдалиги сийю книгѣ евангелііе оучительное // а гды вы важивьса предати // вѣде проклатъ на анаѣма боуде прокл&... // рокѣ бж҃ого [виправлено:] а҃хо // ко храмѣ [виправлено:] до вольковын // кѣпила ейї громада изь своєю // охотоу за свое зьдравие и за ѿпѣщеніе // грѣховь своихъ // авы ен са не важиль никто оукрасти // во мѣ по самыи локоть рѣкѣ вѣтати // грець дакѣвь писавь”; на верхньому полі арк. 126 зв. –

134 фрагменти вкладного запису почерком XVII ст., поле обрізано, тому відтворити запис неможливо; на арк. 131 зв.–132: “*So(n)ga wielebnego X Ireiego Tierleckiego Presw Paniscowskiego w roku 1732 anno dni 4*”; на арк. 264 зв.: “*Євангеліє веси Паницева*”; на арк. 15–15 зв.: “**В селѣ Паницевѣ храмъ Пре(с) ма(т) Параскеви& // Roku бжего anno 174 дн& 6**”; на арк. 16, 118 зв. підпис почерком XVIII ст.: “*X Gzegorz Terlecky*”; на арк. 80 зв.: “**Благослови іере& Сн& книга веси Паницова названа& еван. Symon Żynkowycz Pysar Holye Pysanaia roku 1721 A dnia Apryilia**”; на арк. 186 зв.: “**Рокъ вожого айѣм деватого &къ с& слонце тмило мѣс&ца дн&а к&а юла**”; на арк. 33 зв.: “**Рокъ бжего айѣнд писар григорни Толоцкии**”; на арк. 128–129 проби пера, записи молитовного змісту польською мовою 1731 р.; на арк. 1, 108, 260, 336 зв. печатка “*Національний музей во Львовѣ ім. Митр. Андр. Шептицького*”; на арк. 1 запис чорнилом: “1068 / 10 № 317”.

Примітка: згідно із Книгою вступу, рукопис надійшов 13.12.1910 р. з Хрєвта.

П-3

[Учительне Євангеліє]
кінець XVI ст.

НБВ, Акс 2823, арк. 1–315, 352

Ст.-укр.; 2° (33,9 × 21,5); 316 арк., без початку і кінця.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція А; початок рукопису втрачений, текст починається від проповіді у 1 нед. Посту; втрати тексту у 2 та 3 нед. Посту, на Благовіщення та Успіння Богородиці.

Матеріал письма: папір із водяними знаками *кабан, орел* (не ідентифіковані); збереглася нумерація зшитків (по 12 аркушів).

Письмо: півустав, букви високі, дбайливо виписані, на стор. по 22 рядки.

Художнє оформлення: ініціали тонкі кіноварні; заголовні літери кіноварні; заголовки виконано нескладною в'яззю.

Оправа втрачена, замість неї до блоку книги пришито два прямокутні шматки грубого полотна; обріз книги, можливо, був позолочений.

Стан: блок книги деформований; рукопис зазнав значної дії вологи, аркуші забруднені, з розривами; арк. 1–7 тримаються на нитці зшиву; арк. 52, 252–253, 352 відокремлені від блоку; на арк. 311–315 наскрізна дірка; неправильна пагінація – повинно бути: ..., 17, 252, 253, 18, ...

Провінієнції та маргіналії: на арк. 1 запис вступу кінця XIX або початку XX ст.: “XVI вік, зь села Деревні дек. Жолкевский”; на сторінках рукопису штамп “*Biblioteka Narodowa*”; на полях рукопису числені проби пера, записи поминального та господарсько-фінансового змісту XVIII – початку XIX ст., на арк. 89 зв. згадано населені пункти Sambor, Łopuszanka, Jawor.

Бібліографія: *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce. Katalog. Opracowali A. Nau-mow i A. Kaszlej. – Kraków, 2002. – S. 151 (опис); Janów J. Tłumaczenia i przeróbki z Postylli M. Reja w pouczeniach ruskich // Sprawozdania PAU. – 1947. – T. XLVIII. – № 8. – S. 303 (згадка).*

Мікрофільм: mf BN 15431.

II-4

[Учительне Євангеліє]
кінець XVI ст.

НБВ, Акс 2823, арк. 316–350, 353

Ст.-укр.; (31,8 × 20); 35 арк., фрагмент.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція А (?): євангельські читання та проповіді у другу (уривки), третю, четверту, п'яту (уривки) нед. Посту, [на Різдво] (без початку), на Обрізання Господнє, Богоявлення та Стрітєння Господнє.

Матеріал письма: папір із водяним знаком *кабан* (не ідентифіковано); збереглася нумерація зшитків (по 12 аркушів).

Письмо: чіткий високий півустав, на стор. по 23 рядки.

Оправа втрачена; рукопис укладено в папку разом з іншим учительним Євангелієм кінця XVI ст. (у нас – список П-3).

Стан: аркуші зазнали дії вологи, роз'єднані, з розривами; неправильна пагінація – потрібно: 350, 340, 341 ... 349, 353, 330, 331 ... 339, 316, 317 ... 329.

Провінієнції: на арк. 353 зв. штамп "*Biblioteka Narodowa*".

II-5

[Учительне Євангеліє]
кінець XVI ст.

НБВ, Акс 2930

Ст.-укр.; 4° (18,7 × 14,5); 310 арк. (I + 306 + II – IV), без початку.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, склад протографа; втрати тексту на нед. Митаря і Фарисея.

Матеріал письма: папір із водяними знаками *герб Еліта* (Каманін, Вітвіцька № 148, 149: 1590–1591 р.), *герб Габданк* (там само № 164, 166, 168: 1580–1583 р.), *підкова* (там само № 69: 1595 р.), *лебідь* (там само № 340: 1593 р.); арк. 299–302 з водяним знаком *місяць* (Лауцявичюс № 784, 785: 1692–1712 р.), не записані.

Письмо: півустав з елементами скоропису, на стор. по 20 рядків.

Художнє оформлення: ініціали тонкі кіноварні, заголовні літери кіноварні.

Оправа: дошки врівень із блоком книги, обтягнені шкірою.

Стан: арк. 19–21 випадають із блоку книги, верхній охоронний аркуш та арк. 10–17 тримаються на нитці зшиву; під час повторного зшивання порушено послідовність аркушів, потрібно: ... 7, 8, 21, 9, 10 ... 19, 20, 22, 23 ...; три кінцеві аркуші (без пагінації) – це уривки друкованих документів 1771 р., що стосуються Марії Зофії з Синявських, за підписом "*Atanazy Szeptycki biskup Przemyski Sanocki i Samborski*". Покриття оправи потріскало, надірвалося, хребет зберігся невеликими фрагментами; збереглися елементи застібок.

Провінієнції та маргіналії: на арк. 1, 306 зв. печатка "*Ex Bibliotheca I. Snigurski Erpi P. SS.*"; на внутрішньому боці верхньої дошки оправи екслібрис (наклейка) "*Ex Bibliotheca-Capituli Ritus graeco-catholici Premisliensis Рук. I. F. 19*"; на охоронному аркуші штамп "*Бібліотека гр.-кат. капітули в Перемишлі. Ч. 77 інв.*"; на сторінках рукопису штамп "*Biblioteka Narodowa*"; на арк. 306 зв. запис переписувача молитовного змісту, скорописом; на охоронному аркуші та на арк. 6 зв. записи рукою А. С. Петрушевича (?).

Бібліографія: *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce...* – S. 153 (опис).

Мікрофільм: mf BN 15620.

П-6

[Учительне Євангеліє]
кінець XVI ст.

НБВ, Акс 2756, арк. 21–253

Ст.-укр.; 2° (31,3 × 19,7); 231 арк., без поч. і кінця.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, склад протографа; текст починається від нед. Пасхи.

Матеріал письма: папір із водяним знаком *кабан* (Лауцявичюс № 3690: 1575 р.); збереглася нумерація зшитків (по 12 аркушів).

Письмо: півустав, букви високі, дбайливо випсані, на стор. по 23 рядки.

Художнє оформлення: тонкі ініціали та заголовні літери кіноварні; заголовки виконано нескладною в'яззю.

Оправа втрачена.

Стан: початок рукопису втрачено; рукопис зазнав дії вологи, папір струхлявів; блок книги напіврозшитий, арк. 21–22, 33–34, 45–46, 135–137, 245–246, 253 випадають із блоку; арк. 23–24, 135, 137 надірвані, з утратами тексту; неправильна пагінація: арк. 21, 22 повинні йти за арк. 252. Арк. 253 не записаний, очевидно, його використовували як форзац або охоронний аркуш.

Провінієнції та маргіналії: на нижньому полі арк. 229–235 запис XIX ст. “Hic liber // cui titulus // Evangelium // proprie // Competit Eulesiae // Odrachovinski sub titulo // s. Joanis Baptistae”; на арк. 21 записи вступу: “2-а полов. XVI в., знак “кабан”, ч. 89 б, Волиця дек. Сяноц[ького] recte Одрехова”; на арк. 253 числені проби пера, записи господарського змісту XVIII ст., затухаючі; на арк. 127 – проба пера XVIII ст., згадано: “[...] jegomosci Pana Alexandra Jaworskiego pisarza grockiego Sanockiiego [...]”; на арк. 134, 155 зв., 215 – записи XVIII ст. однією рукою, згадано “Fedor Lewicki Wakaliar wolick[ij]”; на сторінках рукопису штамп “Biblioteka Narodowa”.

Бібліографія: Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce... – S. 147 (опис).

Мікрофільм: mf BN 15367.

П-7

Єв(г)ліє оучите(л)ное
близько 1605 р.
“з Тростянця”

НБВ, Акс 2584

Ст.-укр.; 2° (28,5 × 18); 468 арк., без поч.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція В.

Матеріал письма: папір із водяними знаками *герб Любіча* (Siniarska № 578: 1603–1601р.), *кабан* кількох типів (Briquet 13595: 1599 р.), *герб* (Лауцявичюс № 1047: 1603 р.); збереглася нумерація зшитків (по 12 арк.).

Письмо: півустав кількома почерками без чіткого розмежування; кількість рядків на сторінці різна: від 27 до 31.

Художнє оформлення: заставки (2): арк. 4 – плетінчаста кіноварна, арк. 13 – рослинна з антропологічними елементами (кіновар, жовта фарба); ініціали тонкі з рослинними елементами кіноварні, іноді зі вкрапленнями жовтої фарби; заголовні літери кіноварні; заголовки виконано нескладною в'яззю.

Оправа: дошки в темнобрунатній шкірі, нижня частина прикрашена простим роликковим тисненням.

Стан: арк. 1–26, 293 відокремлені від блоку книги, арк. 303–310 тримаються на нитці зшиву, арк. 405 обрізано по полю; арк. 467, 468 – уривки кириличного рукопису XVII ст., що був використаний в оправі; покриття оправы полушилося, пошкоджене комахами; хребет зберігся приблизно на $\frac{1}{4}$; збереглися елементи застібок; внутрішній бік верхньої дошки оправы підклеєно фрагментами кириличних рукописів XVII ст (?).

Провінієнції та маргіналії: на арк. 4 зв.–10: “[...] Коупи(л) сїю книгѣ ра(в) в(ж) Тимоѡеи ка(ч)ма(р) трѣста(н) // скии. глаголемаѣ ѿ(г)ліє оучите(л)ное за ѣ зо // лоты(х) без деса(т) грошни и прида(л) еѣ коу цѣрки // рождество бѣтаѣ бѣа в селѣ трѣста(н)ци [...] ро(к) в(ж) ѡхѣ”; на арк. 279 зв.: “[...] Коупи(л) сїю книгоу ра(в) вжїи Тимоѡеи съ женою своєю Ѡгаѡїєю ка(ч)ма(р) трѣста(н)скии. за ѣ золоты(х) и за ѣ гро(ш) и прида(л) еѣ коу цѣрки. рождество бѣтаѣ бѣа в селѣ трѣста(н)ци. за мила(г) нашего еп(с)па Мнѡхила Копыстенска(г) премыска(г) и самборска(г) и за па(н) наше(г) дѣди(ц)ка(г). старосты премыска(г). Драгае(в)ска(г). и за ста(в)на(г) пана Кроуко(в)ска(г). и за Ѡца Павла. и Григорїа. рекомаѣ книга. ѿ(г)ліє оучите(л)ное. [...]”; на арк. 405 зв. скорописом: “Ро(к) в(ж) ѡхѣ вѣнна была варзо ве(л)ка коло Кракова на кролѣ воевали полѣци за зрадѣ а же и(х) поча(л) виль зражѣти. на ѣ. миль стоѣли воска. вколо а Ѡ кракова нѡхали до москве. и събравшиѣ и(з) сѣдомирѣ прїи(е)хали по(д) пе(р)мышль панове ста(д)ницици из пно(м) Геревурто(м) поткалисѣ по(д)менового мѣста в селѣ Бѣлѣ и повыша во(и) и пана Геревурта [пришли] и на замо(к) премыскии его принесоша ро(к) ѡхѣ-го” на арк. 1 запис початку XX ст.: “... з села Тростянця ...”; там же штамп “Библиотека гр.-кат. капитули в Перемишлї. Ч. 73 инв.”; на сторінках рукопису штампи “Biblioteka Narodowa”, а також підкреслення та помітки А. Петрушевича (?); на внутрішньому боці верхньої дошки оправы – старий номер “Рук. I. F. 12”; на хребті наклейка “73”.

Бібліографія: Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce... – S. 140 (опис); Janów J. Język ruski w ewangeliarzu kaznodziejskim z Troscianca XVI w., wstęp i część I: Cechy fonetyczne // Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie. – 1929. – R. IX, zesz. 2. – S. 197–206 (опрацювання); Його ж. Tłumaczenia i przeróbki z Postylli M. Reja w poczeniach ruskich // Sprawozdania PAU. – 1947. – T. XLVIII, № 8. – S. 303 (згадка).

Мікрофільм: mf BN 14281.

П-8

ѿ(г)ліє оучите(л)ное

НМЛ, Рук 95

1615 р.

переписувач Ігнатій Гостиславський,
диякон перемишльський

Ст.-укр.; 2° (32,7×19,5); 421 арк., без початку та кінця.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція В; вступна частина (арк. 4–7 зв.) збереглась фрагментарно; основний текст – зі значними втратами: читання у нед. Митаря та Фарисея (арк. 1–3 зв.) без кінця, далі від 5 нед. Посту, читання у нед. Пасхи та Світлого тижня втрачені; святкові читання обриваються на проповіді у день Св. Петра та Павла.

Матеріал письма: папір із водяним знаком *подвійний герб* (І. Каманін № 930, 931: 1614–1616 р.); збереглась нумерація зшитків (по 8 арк.); на верхньому полі арк. 7–114 буквенна пагінація XVIII ст. (?).

Письмо: півустав, букви високі, дбайливо виписані; на стор. по 22 рядки.

Художнє оформлення: заставка на арк. 1 плетінчаста кольорова (кіновар, чорнило, жовта фарба); рамка на арк. 27 – рослинний орнамент кіновар’ю; кінцівки (2): на арк. 209 фігурна кіновар’ю та чорнилом, на арк. 231 плетінчаста кіновар’ю; ініціали високі кіноварні з рослинними та орнаментальними елементами, іноді із вкрапленнями чорнила; заголовки виконані в’яззю кіноварні, на арк. 19 зв., 27 – з рослинними елементами; на арк. 63 зв. текст написано у формі хреста, у фігурній рамці чорнилом та кіновар’ю, зверху напис “**ІНЦІ**”.

Оправа: дошки у брунатній шкірі, прикрашеній сліпим тисненням; на верхній дошці ромбоподібний осередник; хребет відновлений у кінці XVIII ст., зі свинячої шкіри яскраво-брунатного кольору; збереглися елементи 2 застібок.

Стан: неправильний порядок, потрібно: 4, 5, 6, 1, 2,3 ... 327, 334, 328 ... 333, 334, ...; під дією неякісного чорнила арк. 1–180, 293–421 потемніли, текст місцями не прочитується взагалі, окремі букви чи й цілі фрагменти тексту “висипались”; у місцях найбільших втрат аркуші підклеєні білим або прозорим папером; арк. 19, 20 відокремлені від блоку; на арк. 246–247 темні плями від вологи; арк. 292 обрізано по полю без втрати тексту.

Провінієнції та маргіналії: скорописом на верхньому полі арк. 1: “ро(к) а́хєї”, там же на нижньому полі: “р(к) в(ж) а́хєї м(с)ца декевріа ѿ // изволеніє(м)ь ѿца и б́гволеніє(м) сына и сьвръшеніємь // єтго д́ха изволиль а рабь є́жін є́ценноереи”, продовження на арк. 6 зв.: “Игнатіи Гостиславскіи смирены(и) діако(н) пре(м)скы(и)”; на бічному полі арк. 29 запис скорописом XVIII ст.: “Będzie jako drzewo wsadzane nad strumienmi wod które swoy owoc da czasu swojego a liscie iego opadnie u wszystko co kolwiek czyliscie będzie poszczescosi (?)”, запис дублюється на арк. 342 зв.; на нижньому полі арк. 346 запис скорописом XVII ст.: “&дйію мою плоть и пи&й мою кровь иматъ животь вѣчньи и аз восъкрешу его во по(с)лѣдъни(и) день”; на арк. 364 запис скорописом XVII ст.: “Євангеліє ѿчитѣ(л)ноє”; на нижньому полі арк. 1, 421 зв. печатки “*Exlibris M. M.*”, на арк. 421 зв. ще й “*Печать цѣбногo мѣзеа во Львовѣ*”; на внутрішньому боці верхньої кришки оправи записи “Ркк-95” “F-95”, “КВ-95/510805”; там же штамп “*Національний музей*”; на верхній дошці оправи – наклейка з номером “95”, нижче дописано: “510805”.

П-9

[Учительне Євангеліє]
перша чверть XVII ст.

НБВ, Акс 2757

Ст.-укр.; 2° (30,2 × 18,5); 417 арк. (1–416, 418), без початку і кінця.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція В; текст починається від другої нед. Посту; на арк. 11–11 зв. – фрагмент повчання у нед. М’ясопусу.

Матеріал письма: папір з водяними знаками *подвійний герб* (Каманін, Вітвіцька № 930, 931: 1614–1616 р.), *ріжок* (там само № 767: 1618 р.), *подвійна лілія* (там само № 601: 1612–1622 р.); збереглася нумерація зшитків (по 8 аркушів).

Письмо: півустав з елементами скоропису, літери високі (4 мм), переважно прямокутні, зі значним нахилом вправо; на сторінці по 26 рядків.

Художнє оформлення: на арк. 230 – заставка та ініціал плетінчасті кольорові, можливо, із використанням позолоти; ініціали тонкі суриком, у тексті малі заголовні літери суриком; заголовки виконані нескладною в’яззю.

Оправу втрачено.

Стан: блок книги деформований; початкові аркуші рукопису втрачено; папір зазнав дії вологи, струхлявів, потемнів, літери місцями випадають, іноді з утратою тексту; арк. 11 вшитий неправильно, він повинен починати рукопис; арк. 418 відокремлений від блоку книги, зім'ятий, зберігся фрагментарно; фарби заставки затерлися, окислилися, потемніли; збереглися також невеликі розрізнені фрагменти цього ж рукопису (без пагінації), зміст записів на них встановити не вдалося.

Провісників та маргіналій: на арк. 1 – запис початку XX ст.: “Зъ Старого Села дек. Олещицкого”; там же штамп “Бібліотека гр.-кат. капітули в Перемишлі. Ч. 88 інв.”; рукопис укладено в картонну папку з написом “Бібліотека євангелій въ Перемишлі Ч. 88”; на сторінках рукопису штампи “Biblioteka Narodowa”; на полях рукопису – численні виправлення до тексту пізнішого часу, проби пера, записи кінця XVII–XVIII ст., зокрема, на арк. 209 зв.: **Татарє виан подо Львово(м) в року а́хче [...]**, арк. 209: **Главно(и) памѣти королѣ мило(с)тнвого івана Говецкого преставленіе его року вжиѣ а́хчѣ мѣца іюн [...]**, на арк. 209–211, 225 зв. записи господарського (зокрема, про ціни на збіжжя), метеорологічного та молитовного змісту; на арк. 225 зв. у записі 1749 р. згадано село Кобильниця Руська.

Бібліографія: Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce... – S. 148 (опис); *Janów J. Tłumaczenia ruskie z Postylli M. Reja w ewangeliarzach kaznodziejskich XVI i XVII wieku // Sprawozdania PAU. – 1929. – Nr 10. – S. 310–319* (текстологічне зіставлення з «Постиллою» М. Рея); *Його ж. Tłumaczenia i przeróbki z Postylli M. Reja w pouczeniach ruskich... – S. 303* (згадка).

Мікрофільм: mf BN 15368.

П-10

[Учительне Євангеліє]
початок XVII ст.

НМЛ, Ркк 431

Ст.-укр.; 2° (31 – 20); 303 арк., без початку і кінця.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція Б (?). Початок утрачено, текст починається від проповіді у нед. Блудного Сина. Репертуар читань у цьому списку значно ширший від інших списків, а їх уклад дещо інший, особливо у “святковій” частині.

[у нед. перед Воздвиженням] (арк. 144–146, текст такий же, що й у редакції Б);

[8.09] **Ро(ж)дество пр(с)тыя вл(д)чца нашеа бѣца** (арк. 146 зв. – 149 зв.);

Се же чти въведенію бѣци (арк. 149 зв. – 151);

Начни празникѣ на блговѣщеніе (арк. 151 зв. – 153 зв.);

Чти сіе ро(ж)дествоу хѣву на ү(т)рни (арк. 153 зв. – 155 зв.);

Чти же сіе ро(ж)де(ст) бѣци и въведенію (арк. 155 зв. – 156 зв.);

[14.09] **Въздвиженіе че(ст)ного и животворящаго кр(с)та гѣа** (арк. 157–160 зв.);

[26.10] **Стр(с)ть бѣго м(ч)нка домитріа слово** (арк. 161–162);

[6.12] **Иже въ бѣты(х) ѿца нашего никола еп(с)кпа мѣ(р)скіа лікіа** (арк. 162–162 зв.);

[у нед. перед Різдом Господнім] (арк. 163–168, текст такий же, що й у редакції Б);

[на Різдо Господне] (арк. 168 зв. – 173, текст такий же, що й у редакції Б);

[у нед. після Різдва Господнього] (арк. 173 зв. – 178, текст такий же, що й у редакції Б);

- [на Богоявлення] (арк. 178 зв. – 183, текст такий же, що й у редакції Б);
 [на Стрітіння Господнє] (арк. 183 зв. – 186, текст такий же, що й у редакції Б);
 [9.03] Мученіє єты(х) великомченикъ иже в севастїи мчныхъ м (арк. 186 зв. – 190 зв., без кінця);
 [у день пам'яті Св. Іллі (?)] (арк. 191–192, без початку);
 [15.08] Оүспеніє пр(с)тыа вл(д)чца наше бца (арк. 192 зв. – 195 зв.);
 На посценіє цркви котрое вывае(т) на єты(х) апстоль петра и павла (арк. 196–199 зв.);
 Слово при погребѣ вѣрны(м) хр(с)тіаномъ (арк. 200–205 зв., текст такий же, що й у редакції Б);
 Надка предъ слювомъ ѿ єтон цркви (арк. 206–210 зв.);
 Десатеро во(ж)а приказанїа (арк. 210 зв. – 220 зв., текст такий же, що й у редакції Б);
 А се в смртны(х) грѣхо(х) (арк. 220 зв. – 225 зв.);
 Пре(д)словіє в мѣцѣ хѣѣ и в страсти его єтон мл(с)ти (арк. 226–238 зв., без кінця, текст такий же, що й у редакції Б);
 [житіє Св. Константина (?)] (арк. 239–243, без початку);
 Житіє єтго аѡа(н)сія архїеп(с)копа алеѡа(н)дрїискаго (арк. 243–253);
 Житіє и(ж) вѣ єты(х) ѡца нашего васїліа великаго архїеп(с)копа кесарїа каппадокїемъ (арк. 253–261 зв.);
 Житіє и(ж) во єты(х) ѡца нашего грїгорїа бгослова цриграда з назнанъ-зенж (арк. 262–270 зв.);
 [13.11] Житіє иже вѣ єты(х) ѡца нашего іоанна златооүстаго патрїарха цриграда (арк. 270–281, текст із втратами);
 Сѡворь г вы(с) вѣ лѣто ѡ сѡтворѣна свѣта єїї.го (арк. 281–281 зв.);
 д сѡворь вѣ лѣто ѡ сѡтворѣна свѣта єїї.го (арк. 281 зв.);
 є сово(р) вы(с) во лѣто ѡ сѡтворѣна свѣта шїѣ (арк. 281 зв.–282);
 ѕ сѡворь вы(с) вѣ лѣто ѡ сѡтворѣна свѣта ѕїлѣ (арк. 282–282 зв.);
 [3.04] Житїє єтго ѡца никиты игѡмена медїкїискаго (арк. 282 зв.–284 зв.);
 Ѱ иконоворствѣ єретическо(м) и в се(д)мо(м) соборѣ (арк. 284 зв.–286);
 Се(д)мыи сѡво(р) вы(с) вѣ лѣто ѡ сѡтворїна свѣта ѕїтїѡ (арк. 286–290);
 [4.12] Пр(д)внаго ѡца нашего іоанна дамаскина (арк. 290–303 зв.).
Матеріал письма: папір із водяним знаком *сокира* (Каманін, Вітвіцька № 567: 1612–1629 рр.), *подвійна лілія* (там само № 598: 1607–1614 рр.), *ріжок* (там само № 766: 1612 р.).

Письмо: півустав з елементами скоропису, на стор. по 30 рядків.

Художнє оформлення: ініціали тонкі, високі з невеликими рослинними елементами, іноді плетінчасті контурні кіноварні, заголовні літери кіноварні; заголовки виконано нескладною в'язю; на сторінках рукопису кілька зображень аматорською рукою чорнилом: на арк. 36 зв. – дзвіниця, на арк. 63 – Ісус Христос, на арк. 162 зв. – хрест.

Стан: сліди кількох непрофесійних реставрацій: у місцях втрат частина аркушів підклеєна білим папером XVIII ст., текст не дописано; інші аркуші підклеєно прозорим папером початку XX ст.; на сторінках рукопису – численні темні плями від вологи та грибка, незначні пошкодження, завдані комахами; між арк. 190–191 та 278–279 вирізано по п'ять аркушів, залишилися невеликі смужки; арк. 303 зберігся фрагментарно.

Провінісції та маріналії: на арк. 3 зв. – 11 зв. уривки запису XVII ст.: “... ніє(м) ѿца и совершение(м) бѣна и // дѣха коуп ... бѣго.. // ... оу ... гаврило из братомъ свон(м) тимъ // ко(м) сенови вла(х)нова(т) (?) // ... ницѣ рекомѣю книгоу еу(г) // оучитѣ(л)ное за золоты(х) полскихъ ѿ (?) // ли(ч)вы по(л)ски а придали ен до // це(р)кви & сени(ц)кои до храмѣ сово(р) // бѣтого арха(н)гела миханла за ѿпѣще // ніє грѣхо(в) свон(х) вишеименованыхъ // гаврила и тимофея и оусопши(х) // родителеи свон(х) семивна ѿгафи(н) // феш(до)ра влаѣеа іл(н)а пелаги // а хто бы ма(л) такови // жебы ма(л) тоюю бѣтоу книгѣ в ... // ... онико(м) цѣрко ...”; на арк. 36 скорописом: “рокѣ бѣжого аѣчи коли саранча летѣла шкоди великон начинила людемъ рокѣ вожого аѣчиа заразѣ миши изѣли потомѣ и шкоди великон людемъ начинила барзо. Тогожъ рокѣ пре[ставилсѣ] благородни рабѣ [бѣжи] сщени ерен гри[горин] намѣсникъ старо[самборскій]”, на арк. 73: “рокѣ бѣжого аѣчи преставилсѣ благородни(н) рабѣ бѣжи(н) ерен григорин жровекѣ намѣсникъ старосамѣборски(н)”; на арк. 73 зв.: “Рокѣ вожого аѣфни [очевидно, дата записана неправильно, оскільки нижче проби пера тією ж рукою із датою 1660 р.] в женивсѣ а рокѣ нѣ, постави(л)сѣ на ди&кѣнство того(ж) рокѣ былѣ голодѣ велики(н) що было полѣмѣрокѣ жита по шесть золотыхъ а полѣмѣрокѣ вѣтѣса было по тал&рѣ”, підписано: “*Diakun & senusku renkoю svoieю(!)*”; на арк. 146 скорописом: “рокѣ вжого аѣчѣ оуродилѣсѣ ма(д)ницѣ іванѣ сынѣ ѿца Васілі& & сеницкогю крестилѣ ѿцѣ иванѣ & сеницкіи к. Мотра Кослюніога рокѣ бѣжого аѣчѣ, оуродилѣсѣ Васілі& такъже Васілі& & сеницкогю тоиже и св&теникѣ крестилѣ тажѣ и ка... *podpis renki oycа Bazylego jasienskiego y potomkow iego & kze curka urodzila się roku 1713 miesionca marca 16 kriscil oyciec semyon iasienicky trymala imość pani Samoslawa Jaworska*”; на арк. 199 зв.: “рокѣ вожого аѣчѣ дна 3 септевриѣ родилѣсѣ рабѣ вожіи іванѣ сынѣ ѿца Васілі& Васілі& по немѣ родилѣсѣ рокѣ бѣжого аѣфа дна кѣ, деке(м)врин”, нижче запис дублюється польською мовою; на арк. 99 зв.: “*Roku panskiego 1721 dokonczajęcego sie przed swiętym nikolaie d 25 nowembra jasnie wielmożny jmsc ...ięz Heronim śstrycki eppiskop Przemyskiy Sanocky Samborski odprowował rewizyio w cerkwi jasienskiej w rozluczcu nocował; drugiego dnia w jaworze w cerkwi dulney & swietego nikolaia chwale Boze odprowował y wode swięcil y dwurь wielmożnego jmsc pana samoielia jaworskiego Dubika miecznika Kyiowskiego subdelyga& grodzkiego przemiskiego poswięcil terciego dnia y z iawory wyjechał do Turzego do swoi maietnosci*”; на арк. 159 зв. скорописом: “... y cicho było ba[r]zo tylko ze chmurno było slonca nie widno jak na boze narodzenia widno było ... bardzo było jasno y w nocy mruz był wielky a w dzien jasno było bardzo bez caly dzien slonce grzało to iest na swiontego Bazylego wielkiego ruskiego od tego dnia zaczyna się szensliwie nowy rok to iest 1723 na polski swieta bardzo było wiatrno y z sniegiem mokrym[;] w tym roku 1722 sila dzieciy pomarło na gardla a iedni się poprzehorowywały y rozne przypadki byli na ten czas na ludzi na caly swiat Bazyly jasienski podnamiesnicz starosamborski ręko swoio w tym że roku pszenica się nie wrodzila była wszendzie na podguru i na pokuciu w tym roku przed swiętym michayłem szoltysi jasienski pogorzely we srode a na zaiutr swiętego michayla y w rypianci popowstwo y wuyt zgorzał y za to stracona curka Kalymanowa pred Bozym narodzeniem ruskim”; на арк. 79 зв. запис почерком XVIII ст.: “*Bazyli Moiseowycz spektor Jaseniezkiy*”, тією ж рукою на арк. 108: “*Sane& Mary& Virgo ego Bazyl Moiseowi...*”; на арк. 167 зв. запис скорописом першої половини XVIII ст.: “... *bydło w rozluczcu ginielo [8] wolczym & smeretce y do iasienicy y preniosło się do Sundakowego*

Hrynia bo тоже странѣ пистиріє пилнѹючи стражѹ авьса всюдѹ не розмножило промешкѹ стада алѣ & сь выдла в той часѣ аггль г(с)днь надѣ весеню и надѣ храмомѣ станѣль и свѣтлость г(д)н& освѣтила ихъ и рече ангель ко людемъ не вонтес& тилко перестанте бѣга вбражати грѣхами а & той гнѣвѹ оутолю пана своего и заразѣ потомѹ в & сеницѣ перестанѣло выдло гинѣти & къ три рази изъ працеснемѣ сего вшышли и молевни до престои вцѣ вѣдправили”; на арк. 169 зв. – 170 курсивом: “преставилася равина вожіа фтеодосиа малжонка Василя Копачового рокѹ вожіа аψ31”; на арк. 172 тією ж рукою: “рокѹ аѣи преставилса свашченныи ерен григории & сеницкии на воскресеніє христово по вечерни дѹх богѹ вдавѣ которомѹ дай боже со сватыми впочивати. Того же рокѹ оутопилася ерен Григории & влоновскіи предѣ рожествомѣ стаго Іванна пророка и предитечѣ крестителя г(с)д”; на арк. 195 зв. курсивом: “рво аѹхов того рокѹ іванѣ сынѣ диакѹновѣ постригавса на ерества тогожѣ рокѹ голодѣ велики былѣ цю было полѹмѣрокѣ вѣвса по золотыхѹ чотыри а жито по золотыхѹ вѣ тогѣди люда оу & сеници оумерло повѣтритаста (?)”; там же нижче іншою рукою недбалим курсивом: “ро во аѹчѣ преставилса ерен ноан & сени(ц)к мѣ(с) ноємвриа днѣ кѣ”, записи польською мовою 1696–1698 рр., нерозбірливі; на полях рукопису проби пера XVIII ст., записи молитовного та афористичного змісту польською та латинською мовами: на арк. 73 зв. почерком XVIII ст.: “Во юности не хотѣте трѣждатис& во старости слѣ постра(ж)деш”, підписано “поповѣ синѣ”; на арк. 164 зв. скорописом XVIII ст.: “*Gdyby aniely pisarzami gwiazdy piorami niebo papierem morze kalamarem jeszczeby mądrosci boze nie wypisał...*”; на арк. 195 курсивом XVIII ст.: “Сынѣ премѹдрѣ веселитѣ вѣца сынѣ безѹменѣ печалѣ матери своен”; на арк. 211 зв. скорописом першої половини XVIII ст.: “*Kto chce mec charakter dobry niech pisze często polozywszy lokiec na stole mężnie nie nachilac się piro nie sciskac tylko tak trymac miernie aby się w ręku nie chwialo. Pamiętaj człowiecze ze cia smierc posieczce y do grobu powlecze nie bondz tak wspanialy pyszny y wzgardzialy. Treba pamiętać co się stanielo nad anielem za pychu a nad praoycem naszym za lakomstwo*”; на арк. 257 зв. скорописом XVIII ст.: “Помощь мо& вѣ бѣ сотворившаго небо и землю помни пане на давида и на покорѣ его. Пиши часто не лѣнис& ниско барзо не хилис& позиран на лѣтерѣ анѣ машь папѣрѣ”; на арк. 153 зв. скорописом XVIII ст.: “... хоровѣ клетнотѣ ... маистатѣ всего свѣта крол& ти естесѣ перла дрога незмѣрнаго пола кто вѣдетѣ оутѣкати подѣ твою вборонѣ завше вдержитѣ оу невѣ коронѣ в чиста& панно зоре преслѣчна& всѣхѣ хоронѣ ангелскихѣ црице вѣчна& вишшасѣ надѣ хорн матѣка свѣта оупереди на(с) на многіе лѣта в чиста& панно & снѣвиша вѣ слонца имени твоємѹ нѣгди нѣмашѣ конца анѣ & зыком можемѣ вимовити анѣ рѣкою можемѣ ви...вити в матко наша на прозвѣ горяча вборони насѣ вѣ морѣ и меча ависмо тебе гонне вхѹвал&ли за вборонѣ тебе прославл&ли вислѹхан же на(с) наша& помощь лежаче в ірѣсѣх в т&шкон немоци оупроси матко сина своего и бѣа авы нам была до неба дорога v трони славилаго єдинаго бога”; на арк. 194 зв. запис курсивом XVIII ст.: “Помышл&ю вка&нныи азѣ оупадаючи во грѣхѣ щоразѣ в како престанѣ сѣдин и вгѣ”; на сторінках рукопису є помітки олівцем.

Примітка: згідно із Книгою вступу, рукопис надійшов 18.10.1932 р. з Деревні.

П-11

[Учительне Євангеліє]
початок XVII ст.

ЛІМ, Рук 105

Ст.-укр.; 2° (30,5 × 19,5); 11 арк., фрагмент.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція В (?), уривки євангельських читань і проповідей у нед. Самарянки арк. 1–2 (фрагмент), у нед. Сліпородженого арк. 2 зв.–5 зв., у четвер на Вознесіння Господнє арк. 6–6 зв. (фрагмент), у 31 нед. арк. 7–7 зв. (фрагмент), на Св. Петра та Павла арк. 8–11 зв. (фрагменти).

Матеріал письма: папір із водяним знаком *сокира* (Лауцявичюс № 1709: 1608–1609 pp.).

Письмо: півустав, на стор. по 25 рядків.

Художнє оформлення: ініціали тонкі високі з рослинними елементами та заголовні літери кіноварні; заголовки виконано нескладною в'яззю; на арк. 7–7 зв. заголовні букви не вписано.

Стан: аркуші розшиті, роз'єднані, пошкоджені гризунами, краї потерті, на деяких – темні плями від вологи.

Провінієнції: на нижньому полі арк. 11 зв. запис олівцем “ЛІМ–Рук 105”; на папці, у якій зберігається рукопис, наклейка зі старим номером “84”, а також написи “394”, “80”.

Бібліографія: *Свинцицкий И. С.* Опись музея Ставропигийскаго института во Львове. – Львов, 1908. – С. 32 (№ 105).

П-12

[Учительне Євангеліє]
кінець XVI ст.

ЛНБ, АСП–410

Ст.-укр.; 2° (32,5 × 20); 1 арк., фрагмент.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, уривок проповіді у 5 нед. після П'ятдесятниці.

Матеріал письма: папір із водяним знаком *кабан* (Briquet № 13584: 1594 p.).

Письмо: півустав великими, дбайливо виписаними буквами, на стор. 22 рядки.

Художнє оформлення: заголовні літери кіноварні.

Стан: аркуш забруднений, краї потерті.

Маргіналії: на нижньому полі запис чорнилом (XIX ст.) “Рук. отъ М. Шашкевича”.

П-13

[Учительне Євангеліє]
перша третина XVII ст.

ЛНБ, АСП–409

Ст.-укр.; 2° (22,5 × 19); 1 арк., фрагмент.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, уривок проповіді у нед. Митаря і Фарисея.

Матеріал письма: папір із водяним знаком *сокира* (Каманін, Вітвіцька № 567: 1612–1629 pp.).

Письмо: півустав, літери середнього розміру.

Стан: нижня частина аркуша надірвана, підклеєна папером пізнішого часу.

Провінієнції: на нижньому полі запис XIX ст. чорнилом: “Рукопись находилась у покойнаго Маркіяна Шашкевича въ Новоселкахъ”.

П-14

Євгліє оучите(л)ное

НБВ, Акс 2831

1637 р., село Явірник

переписувач Іоан Гаврилевич, ієрей Явірницький

Ст.-укр.; 2°(30,5×19,5); 283 арк.**Зміст:** учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція В.**Матеріал письма:** папір із водяним знаком *сокира* (Каманін, Вітвіцька № 580: 1639–1640 р.).**Письмо:** недбалий півустав, кількість рядків на сторінках різна; збереглася нумерація зшитків (по 8 аркушів) та аркушів (починаючи від сучасного арк. 10).**Художнє оформлення:** на арк. 1 – рамка чорнилом та суриком, у яку вписано заголовок книги; заставки (3): на арк. 2 плетінчастого характеру, на арк. 10, 160 – рослинного, усі виконані чорнилом та суриком; ініціали тонкі з рослинними елементами суриком; заголовні літери суриком та чорнилом.**Оправа:** дошки, обтягнені шкірою, прикрашені простим геометричним тисненням, на верхній дошці – тиснений середник зі зображенням Розп'яття із Предстоящими.**Стан:** блок книги виходить з оправи; арк. 46, 53, 54, 61, 70, 77, 126, 192, 199, 279 відокремлені від блоку, арк. 1–3, 94, 125, 279 тримаються на нитці зшиву; значна частина аркушів пошкоджена комахами, з розривами по краях; покриття оправи забруднене, надірване, в місцях згину тріснуло, тиснення затерті; збереглися фрагменти ремінців і металевих застібок.**Провінієнції та маргіналії:** на арк. 1–1 зв. запис у рамці, півуставом: “Єъ є҃го(м) починаемъ єв҃глїє оучите(л)ное книга зовема ѿ всѣ(х) четыре(х) єв(г)листо(в) и(з)брана и всѣми сѣтими и ѿ мн[о]гы(х) бж(с)тве(н)ны(х) писаны и предана цркви бжїи. веси &ворникоу при храмѣ с(т) великом(ч) Домитріѣ. в лѣ(т) ѿ сѣ(з)данїѣ мира зрмїг а ѿ ро(ж) хѣа аѣлз̄ выписана // м(с)ца ма(р)та дн& кѣ. Івань гаврилеви(ч). ієреи &ворні(ц)ки(и) сію книгоу выписаль роукою своєю вла(с)ною троудолювіє(м) свои(м) и накладомъ свои(м) вла(с)ны(м) воулно емоу еи продати &ко свое. за его м(л) селвестра воуити(л)скаго еп(с)па перемыскаго и са(м)борьскаго”; низом арк. 11–19 скорописом: “[...] Сию книгѣ глаголемю Івангелїе Ѹчителное кѣпиль // сценный ієрен Фѣддоръ презвитеръ Волоцкїи // во вси &ворникѣ за золотыхъ пѣтѣ свои(х) // власныхъ дл& свои потребности и читан& дѸховного // кѣплена за сѣсть естѣ рокѣ бжго аѣѡа. // м(с)ца вктоврѣ дн& кз̄ [далі витерто]”; на арк. 2 запис першої половини XVIII ст.: “Си& книга Євангелїе Ѹчителное естѣ вестѣ велебного ѡца Павла Євѣдинского презвитера Волоцкого”, на арк. 1 тією ж рукою, але іншим чорнилом: “Си& книга власно велебного ѡца Павла Євѣдзѣнського презвитера Лодинского”; на арк. 283 зв. записи метеорологічного (між іншими згадка про затемнення сонця 23 квітня 1715 року) та господарського (ціни на сільськогосподарські продукти 1714–1715 рр.) змісту; численні записи першої половини XVIII ст. (1700–1731 рр.) скорописом однією рукою (Павла Свідинського?) (подаю в хронологічному порядку): арк. 45 зв.: “Рокѣ бжго аѣѡ преставилс& славетны(и) Дами&нъ Глонювскїи д&къ волоцкїи и похованыи честно при церѣкви волоцко(и)”; арк. 9 зв.: “Рокѣ бжго аѣѡ. &снѣвелмо(ж)номѣ панѣ Грегоромѣ Шгинскомѣ старостѣ жмѣцкомѣ гетманови литовскомѣ попалили шведы и порониовали внивечѣ швернѣли вшитки маєтности то естѣ Диновскїи

Ключ и Домъбровскіи, мѣсто Диновъ на тры заводы палили (sic!), в Дѣбровѣ замокъ спалили, вшитки добра пѣн&зи сѣбла конѣ караці га(р)маты, забрали и три цѣрки власныи Григори& Угинского в неволю тынжъ шведы взѣли Тешѣла& Угинска& гетманова литевска& матка тыхъ цѣрекъ лѣдво з Дѣбровы передъ шведами ѳтекла ажъ подъ Бесчадъ пото(м) в пѣль рѣкѣ &снѣвелможныи Григориѣ Угинскіи швыи цѣрки свои вла(с)ныи ѿ шведовѣ ѿдыралъ. и за свои маѣтности инши(м) паномъ добра рѣиновалъ. Того(ж) рокѣ весь Воло(д)жѣ шведы вшиткѣ спалили. не зостала тнако церковь а халѣпа една івана Кѣдлы кравцѣ Волоцкогѣ”; арк. 156 зв.: “Рокѣ бѣжго ѿѿд м(с)ца авгѣста. Выпалили шведы мѣстечко Дѣновѣ и села до него належачіи на три заводы палили в Дѣбровѣ замокъ внивечѣ шве(р)нѣли гарматы стада выдла пѣн&зѣ забрали замокъ спалили рѣиновали и села до того(ж) замкѣ належачіи попалили. В селѣ Воло(д)жѣ в той часѣ жаденѣ вѣдино(к) не зосталъ тнако халѣпка една кравцѣ Кѣдлы и церковь также люде загасили в тойже часѣ Григориѣ Угинского тыхъ дѣбрь дѣдича шведы три цѣрки его взѣли в неволю з замкѣ До(м)бровского сама imc.pani Oginska hetmanowa litewska жона Григориѣ Угинского гетмана литевского а(ж) по(д) Бесча(д) ѳихала”; арк. 159 зв.: “Рокѣ бѣжго ѿѿеї м(с)ца &нѣари днѣ ѿ на ѣты(х) трехъ ѣтителен преставилсѣ ѣценныи іерей Василиѣ Копыстенскіи презвитерѣ веси Дѣбровы намѣсникѣ Бѣрецкіи”; там само: “Єдного часѣ тойже іерей Васиѣи Копыстенскіи за живота своего вѣдѣчи попомѣ в Дѣбровѣ гдѣ церковь была зѣндована храмѣ ѣтон мѣченици Параскевиѣ ѿмѣнилъ и ѳстановилъ абы на пр(о)рка Іліи бывалъ празникѣ и ѿпѣсѣтъ за цѣ одной ночи гды былъ в Перемышлю з капланами иншими на соборѣ ночѣючи такое мѣлѣ вѣденіе ко бы его вила кресто(м) ѣта& мѣченица Параскеви же жѣ іва(л)тѣ вночи волаалъ на цѣо иншии дѣховныи которіи з ни(м) ночовали велми дивовалисѣ а шнѣ ѿчѣтившисѣ ѿ сна лѣдво живыи повѣдалъ имѣ тоѣ виденіе &коѣ наво снѣ малѣ и &ко змо(р)дованныи избитыи былъ хресто(м) ѿ ѣтон Парасковы”; арк. 1 зв. “Рокѣ бѣжго ѿѿла. Пошла замѣжѣ имосцѣ панѣи Угинска старосцѣна Мсцѣвовска по(д)столѣна литовска за [его]мосцѣ пана Бернарда Го(з)доцкогѣ старостѣ Брезѣнскогѣ в Люблинѣ”; арк. 9 зв.: “Рокѣ бѣжго ѿѿла в второкѣ свѣтлыи по пасцѣ преставилсѣ ѣценныи іерей Самѣель Манѣвскіи презвитерѣ парахиальныи веси Воло(д)жа”; там само: “Рокѣ тогожѣ м(с)ца юнѣ ѿдыралъ поповство волоцкоѣ повто(р)нѣмѣ разомѣ по невоцикѣ ѿцѣ Самонѣ велевныи ѿцѣ Павелѣ Свѣдинскіи синѣ велевного ѿца івана презвитера веси Терновецѣ”; арк. 283 зв.: “Рокѣ бѣжго ѿѿла преставиласѣ раба бѣжи& Мариѣ Кѣдлиха Кравчиха стара волоцка мѣла лѣтѣ сѣмдесѣтѣ”; там само: “Рокѣ ѿѿеї м(с)ца апрѣлѣ днѣ кѣ затминнѣ было в патницѣ в самое полѣдне три части го са затминило єно четверта была зоста(ла) тогошѣ рокѣ рокѣ былъ злыи пшеница была по золотыхъ кѣ &чмѣнѣ былъ по золотыхъ сѣ сѣмѣшка была по золотыхъ ѣ люди много померло сторонамѣ богатыхъ и оѣбогихъ на те(н) ча(с)”; там само: “рокѣ ѿѿк мѣца іюла днѣ ѿ крестилса младенецѣ Андреѣ іерей івана Манѣвско(го) презвитера дѣбровскогѣ. ѿтецѣ хресн[ыи] Никола(и) Голикѣ Анна іерей Стефана &ворницкогѣ матка хресна”; на внутрішньому боцѣ верхньої дошки оправи запис кінця XIX – початку XX ст. олівцем: “зѣ Семушевки”, нижче чорнилом:

“Семушова”; там же приклеєно невеликий аркуш зі штампом “Бібліотека гр.-кат. капітули в Перемишлі. Ч. 85 інв.” та записом олівцем “Уч. Еванг. зь Яворника 1637.. Поровнай Ев. Уч. зь Троснянця Рук. I. F. 12 такожь друге зь Яворника Рук. I. D. 3”. На сторінках рукопису штамп “Biblioteka Narodowa”.

Бібліографія: Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce... – S. 151 (опис); Janów J. Tłumaczenia i przeróbki z Postylli M. Reja w pouczeniach ruskich... – S. 303 (згадка).

Мікрофільм: mf BN 15439.

II-15

Євґліє оґчитє(л)ноє

НБВ, Акс 2783

1646 р., село Явірник

переписувач Іоан Гаврилевич Бабицький,
ієрей Явірницький

Ст.-укр.; 2° (30,5 × 18); 141 арк. (140 + 1 непаг.).

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція В (?), містить проповіді до 11 н. після П'ятдесятниці, решту тексту втрачено.

Матеріал письма: папір із водяними знаками *сокира* в гербовому обрамленні (Каманін, Вітвіцька № 580: 1639–1640 р.), *подвійна лілія* (там само № 628: 1643 р.)

Письмо: недбалий півустав, кількість рядків на сторінці різна; збереглася нумерація зшитків (по 8 аркушів) та аркушів (пропущено арк. 76); охоронний аркуш без пагінації.

Художнє оформлення: на арк. 1 – рамка чорнилом, у яку вписано заголовок книги; заставки (3): на арк. 2 плетінчаста, на арк. 10, 63 друкарського типу, всі виконані чорнилом та кіновар'ю; ініціали високі з рослинними елементами кіноварні; заголовні літери виконані кіновар'ю та чорнилом; заголовки нескладною в'яззю.

Оправа нова, картонна.

Стан: арк. 1, 63 пошкоджені по зовнішньому полю з утратою тексту; арк. 4, 129 обрізано по зовнішньому полю без втрати тексту; арк. 1, 2, 7, 23 значно забруднені; на зовнішньому полі арк. 31–34 наскрізна дірка; деякі аркуші доклеєно по полю смужками паперу; чорнило місцями роз'їло папір, кіновар зблякла; корінець у місці згину пошкоджений комахами, особливо зсередини.

Провінієнції та маргіналії: на арк. 1–1 зв. запис у рамці, півуставом: “[...] євґліє оґчитє(л)ноє книга зовемаа ѿ всѣ(х) чєтырє(х) єв(г)листо(в) исписана и всѣми єґґыми и ѿ многы(х) бѣж(с)твє(н)ны(х) писаныи [испи]сана веси &ворникоу в дѣдинѣ ... м(л) пана Казимѣра Кр...ного хорѣнжича гали(ц)ко(г) [при] храмѣ с(т) вє(л)м(ч)нка Доми[тріа]. в лѣ(т) ѿ сѣ(з)даніѣ мира зрѣаѡ а ѿ ро(ж)хѡа ѡхрѣмѣ [...] & іѡ гаврилеви(ч) баби(ц)кїи першини вѣ ієрєв(х) &ворницки(и) [к]нигоу выпи(л) рукою сво[є]ю вла(с)ною троудолоубіє(м) свон(м) и накладо(м) свонимъ вла(с)ным [вол]но ємоу єи продати &ко свое [...]”; на арк. 140 зв. печатка “*Ex Bibliotheca I. Snigurski Epipi P. SS.*”; на внутрішньому боці верхньої дошки оправи екслібрис (наклейка) “*Ex Bibliotheca-Capituli Ritus graeco-catholici Premisliensis*” із номером Рук. I. Д. 3; на охоронному аркуші штамп “Бібліотека гр.-кат. капітули в Перемишлі. Ч. 82. інв.”; на сторінках рукопису штампи “Biblioteka Narodowa”; на корінці – наклейка з номером “82”; на сторінках рукопису – численні проби пера, записи молитовного й афористичного (арк. 46 зв.) змісту; на охоронному аркуші записи рукою А. С. Петрушевича.

Бібліографія: *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce...* – S. 148 (опис).
Мікрофільм: mf BN 90362.

П-16

Єв(г)ліє оучите(л)ное
 друга чверть XVII ст.

НМЛ, Ркк 44

Ст.-укр.; 2° (30 × 19,7); 339 арк. (I+337+II), без початку та кінця.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція Б.

Матеріал письма: папір із водяним знаком *сокира* (Лауцявичюс № 1711: 1638 р.),
 подвійна лілія (Лауцявичюс № 2204: 1637 р.)

Письмо: півустав, букви прямі, високі, дбайливо випсані; на сторінці по 22 рядки.

Художнє оформлення: заставки (3) на арк. 3, 4, 121 концентричні кола з плетінкою, контурні кіноварні; ініціали тонкі кіноварні, іноді з рослинними елементами; заголовки виконані нескладною в'яззю.

Оправа (XVIII ст.?): дошки у світлій свинячій шкірі, прикрашеній рольковим тисненням та штампами; на обох кришках середники зі зображенням Розп'яття; зріз книги пофарбований червоною фарбою; збереглася верхня застібка та елементи нижньої.

Стан: арк. I, II – охоронні; деякі аркуші у місцях розривів підклеєні прозорим папером, арк. 97 розірвано у нижній частині; арк. 336, 337 зім'яті.

Провінієнції та маргіналії: на арк. 3–20 скорописом XVIII ст.: “**Єв(г)ліє оучителнає // спертал за злоты(х) ѿ катедр(л)ни на Кеменѣ еп(с)пскій за квѣто(м) показаны(м) // 8 рокѣ аѣзї анѣариѣ дна є вдовраны(м) на соборѣ в дѣклн его мосцѣ ревизоро(м) // приказано та(м)же ѿцѣ намесникѣ скла(р)скомѣ // жевы ты(н) гроши были злотѣ всмѣ // ѿданы зара(з) а зара(з) то(н)же ча(ст) ѿцѣ Василиевн презвитеровн малого // Вислочка на цо сѣ подн(н)мови(л) та(к)же // ѿцѣ Василь скла(р)скій на то(н) ча(с) бѣдѣчи // намисни(к) ѣслискин же ѿда(ст) зѣпе(л)ны(х) злоты(х) всмѣ // наза(д) до рѣкѣ ѿцѣ вислоцкомѣ Василиевн // а не ѿда(с) тыѣ книга за тоє при гаречтѣ зостаєсѣ // зновѣ повторне. на соборѣ еп(с)пкомѣ // за того(ж) рокѣ аѣзї кате(д)ра(л)нымѣ в дѣкли // мѣсѣ(л) ле(м) ѿдати зло(т) г а то списарски(м) и ревизорски(м) рахѣчи // ѿ про(ч) ко(ш)тѣ инши(х) на еп(с)па та(м)же бѣдѣчи(х) // мовили ѣ тоє в очи намискови // же за сво(н) власны(н) гроши поди(н)мова(л)сѣ намисникѣ Камѣна еп(с)пкови дати // а не дѣховны(х) гроши на то брати на цюса по(д)писѣ Васили(н) пре(з)вите(р) Вислоцки(н)”; на арк. 91 зв. – 93 скорописом XVII ст.: “**Сию книгѣ кѣпилѣ рабѣ бжи(н) презвитерѣ // попѣ склѣрѣски анѣдри. за тринатсцать золотыхѣ // што вѣнно было на тѣмѣ попѣвствѣ цо вини были на тѣмѣ // попѣвствѣ (!) церковныхѣ пеніазн**”; на нижній дошці оправи приклеєно фрагмент аркуша із записом XVIII ст., прочитується: “Antony Michalski odebrałem od wu& Porawickiego z Poty porsky 1723”; до верхньої дошки оправи приклеєно фрагмент аркуша із записом скорописом XVIII ст.: “**Воске(х) еси архііерєю в цѣрквѣ бѣтѣ вы(ш)нѣ хѣтѣ мен же(р)тѣмѣ сотворити гпд(с)вѣ в твои(х) же в лю(д)ски(х) невѣждєствїи(х) нѣ потцисѣ пвслѣ и(х)ти г(с)пдѣ да ѣслиша(в)ши г(с)дѣ гла(с) мѣтѣ твоєѣ и дарѣ(т) велики(м) ире(о)мѣ нши(м)ѣ наворотн повѣду****

ѣтѣши(м)ъ патри&(р)хо(м) и превсцѣ(н)икъ(мъ) архієпи(с)помъ и епи(с)кпо(м)ъ мирность со здравіє(мъ) иноко(м) житєє безгрѣшноє и всѣм православы(м) хррти&но(мъ) миръ и вели(кү) мл(с)ть” ; на арк. 1, 119, 259 печатка “*Печать цѣного мѣзеа во Львовѣ*”; на внутрішньому боці верхньої дошки оправи написи: “F 44”, нижче: “№ 44” та сучасні номери “Ркк 44 КВ-44/500802”.

Примітка: згідно із Книгою вступу, рукопис надійшов від священика Вахняника зі Суровиць.

П-17

[Учительне Євангеліє]
перша половина XVII ст.

НБВ, Акс 2755

Ст.-укр.; 2° (31,5 × 19); 375 арк.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція В; крім читань, характерних для цієї підредакції, на арк. 265–267 вміщено читання на преподобного Сави.

Матеріал письма: папір із водяним знаком *сокира* (Лауцвявичюс № 1711: 1638 р.).

Письмо: недбалий півустав з елементами скоропису, на сторінці 28 рядків.

Художнє оформлення: на арк. 5, 219 заставки рослинного характеру кіновар’ю та чорнилом; ініціали тонкі з рослинними елементами кіноварні; заголовні літери кіноварні.

Оправа: дошки, обклеєні “мармуровим” папером; хребет і наріжники шкіряні.

Стан рукопису: порушено порядок аркушів, потрібно: ... 352, 355, 356 ... 370, 353, 354 ... ; арк. 371–373 – фрагмент Мінеї початку XVII ст. (?); арк. 271–273 меншого розміру (28 × 15,3).

Провінієнції та маргіналії: на арк. 267 зв. скорописом XVIII ст.: “*Ієре(и) Лев(н)ти(и) Волѣ Кривецкон*”; численні проби пера, записи молитовного змісту XVII–XVIII ст. На арк. 4 зв. “*Пѣснь о ст(р)сти християнскон. Плачѹса и ѹжасаю егда w(н) чась помышляю. Кди приде(т) сѹднѹ правын в бѣжственон своен славе [...]*”; на арк. 375 зв. реєстр складчини 1695 р., згадано 29 осіб; на охоронних аркушах запис вступу “20.07.1929”, без припису попереднього місця збереження рукопису; на внутрішньому боці верхньої дошки оправи екслібрис (наклейка) “*Ex Bibliotheca-Capituli Ritus graeco-catholici Premisliensis. Рук. I, С. 14*”; на верхньому охоронному аркуші штамп “*Библиотека гр.-кат. капитули в Перемишлі. Ч. 79 инв.*”; там само, а також на арк. 374 зв. штамп “*Ex Bibliotheka I. Snigurski Eppi P. SS.*”; на сторінках рукопису штампи “*BN – Biblioteka Narodowa*”.

Бібліографія: *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce...* – S.147 (опис).

Мікрофільм: mf BN 15366.

П-18

[Учительне Євангеліє]
перша чверть XVII ст.

ЗКМ, І-452

Ст.-укр.; 2° (29,5 × 19); 215 арк., без поч. і кінця.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція Б; початок утрачений, від нед. Квітної.

Матеріал письма: папір із водяними знаками *ріжок*, *сокира*, *корона* в гербовому обрамленні, *герб Любіч*, *колосся*.

Письмо: недбалий півустан кількома почерками без чіткого розмежування; на стор. по 22 рядки.

Художнє оформлення: ініціали тонкі, високі з рослинними елементами кіноварні, іноді зі крапленнями чорнилом; заголовні літери кіноварні.

Оправа: картон у коленкорі.

Стан: папір зазнав дії вологи, потемнів, струхлявів, від арк. 136 – темні плями на нижньому полі; чорнило місцями пропало папір, букви “висипалися”; арк. 1 зім’ятий, прорваний, із розривами по полю; арк. 14, 110 обрізано по полю (без втрати тексту); арк. 86, 188 збереглися фрагментарно; на сторінках рукопису численні плями від воску.

Провінієнції та маргіналії: на арк. 45 олівцем старий номер (?) *I-MP*; проби пера (на арк. 210 зв. запис курсивом XVIII ст.: “**Єне писал Васи(л)ін**”), записи молитовного змісту (на арк. 93 зв.–94 датовані 1628 р.); на арк. 109 зв. запис скорописом XVIII ст.: “**Из села іво(р)дове(ц) и(з) де(р)жавы похотѣн&**” (?); на арк. 94 зв. – помітка 60-х років XX ст. чорнилом; на сторінках рукопису підкреслення та помітки, пов’язані з опрацюванням рукопису.

П-19

Єв(г)ліє ґчителное
перша чверть XVII ст.

ЗКМ, Арх 8466

Ст.-укр.; 2° (29,5 × 18,5); 312 арк. (I + 311).

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, редакція Б.

Матеріал письма: папір із водяним знаком *сокира*, на охоронному аркуші – *чаши*.

Письмо: півустан, літери дбайливо виписані; на сторінці 25 рядків, на початкових аркушах – 31 рядок.

Художнє оформлення: заставки (2): на арк. 5, 6 плетінчастого характеру кіноварні; ініціали тонкі з рослинними елементами та заголовні букви кіноварні; кіновар; заголовки виконано нескладною в’язю.

Стан: у всьому рукописі по краях аркушів – темні масні плями; приблизно від арк. 205 під дією неякісного чорнила папір потемнів, букви місцями “тріснули”; арк. 1–4 надірвані по бічному полю, арк. 4 відокремлений від блоку книги, арк. 5 забруднений; на арк. 267 дірка; значні пошкодження кінцевих аркушів: розриви через усю сторінку, пом’яття, надриви по краях, папір “викрушився”, деякі аркуші відокремлені від блоку книги, роз’єднані; частина аркушів підклеєна смужками розмального деревориту; арк. I – охоронний пізнішого часу, пошкоджений; збереглися фрагменти форзаців (без пагінації).

Провінієнції та маргіналії: на арк. 95 зв.–99 скорописом: “[...] сню книгъ **ев(г)ліє ґчителное кѣпиль свѣщны(и) иерен Василь Ферковичъ рокъ ѿѿлѣ**”; на арк. 6–8 власницькі записи скорописом XVIII ст.: “и свѣтого дѣха сню книга зовема **ев(г)ліа оучителное кѣпиль равъ божиі ере Василь Задра...гїи** [запис частково витерто] за спасенїи за ѿпѣщенїи”; на арк. 272–273 скорописом XVIII ст.: “[...] сню книгъ кѣпи(л) равъ бѣжи іерен григорїи ... [закреслено, іншою рукою написано **Василїи**] изъ женою изъ чады”; на арк. I–I зв. записи XVIII ст. переважно господарського змісту (відчитати важко), зокрема, на арк. I: “**В вьвш ѿѿѣв ... до(в)же(н) бѣ вонашѣ фѣли(к) си(м)ко ѿ ма(р) данилъ ѿпенга дѣ зол... вакѣл&нѣ андрей и онаши симочко ѿ в [онаши] пѣпѣ дѣ вона(ш) за оучка (?) нѣме(ц) золоти(х) и**

іва(н) ї мар&(ш) ган њ ма(р)шѣ [...]" (далі нерозбірливо); на арк. I зв.: "Ре(с)тер
це(р)ковнои сѣмы с которо(н) есте(м) выда(л) на вбразы ї золоты(х) на за-
дадо(к) (!) мал&р мар-ѡа(ш) на пале(н)кѣ. пото(м) єї золо ... марови Доваро(ш)
на фа(р)вѣ пото(м) ї золотн(х) Мнѡанло [взяв] пото(м) њ ма(р) а(н)дре(н)
вз&(в) пото(м) є золотн(х) ма(н)тє(р) вз(в) ... фєдо(р) кѣ(з)ко за вино
вѣда(в)[...]" ; нижче "бывемь оу ремницкого пана уѣ рѣ ѡѣѣѣ м(с) апр"; на полях –
проби пера, записи молитовного змісту XVIII ст., підкреслення олівцем пізнішого
часу; на арк. 139 круглий штамп "Музейно-библиотечна коммисія т-ва Просвѣта
въ Ужгородѣ"; на арк. 311 зв. та на фрагменті нижнього форзацу – штамп і наклейка
зі сучасним інвентарним номером: "ЗКМ 17263 / Арх - 8466".

П-20

[Учительне Євангеліє]
перша половина XVII ст.
"Мідяницьке"

ЗКМ, І 433

Ст.-укр.; 4° (20×15,5); 396 арк. (I, II +303 арк. + 252a) у конволюті.

Зміст: у збірнику вміщено частину читань учительного Євангелія перемишль-
ського типу, редакція А, зокрема, проповіді від нед. Розслабленого до 10 нед. Всіх
Святих (арк. 57–106), у перед- та післясвяття Воздвиження, Різдва Христового, Про-
свіщення та неділю Праотців (арк. 156–170 зв., 175–179 зв.), на Різдва Христове,
Обрзання, Богоявлення, Стрітєння, Благовіщення, Преображення, Успіння та Різдва
Богородиці (арк. 180–213 зв.); текст зі значними втратами.

Матеріал письма: основний текст на папері з водяним знаком *олень*.

Письмо: півустав, на стор. 19 рядків.

Художнє оформлення: ініціали тонкі кіноварні, заголовні літери кіноварні.

Оправа: дошки у темно-брунатній шкірі; під покриттям помітно фрагменти шкі-
ряного покриття ранішого часу.

Стан: аркуші зазнали значної дії вологи, про що свідчать темні плями на полях
цілого рукопису; папір струхлявів, у місцях згину прорвався, чорнило місцями збляк-
ло; арк. I, II – охоронні, збереглися фрагментарно, тримаються на нитці швиу; сліди
застібки.

Провісничій та маргіналії: на арк. II запис: "Єіє єв(г)ліє толкова(н)ное
вы(ст) ... Дѣкы Чепекъ пароха мѣдѣнскогъ порѣчи(л) его мнѣ при женѣ своєи
Іваноуѣ Бакалеви парохѣ Залѣскомуѣ ѡѣѣѣ іон& ѡ дн&"; запис дублюється латин-
ською мовою на арк. 56 зв. з датою 1783 р.; на сторінках рукопису – численні проби
пера та записи XVIII ст. молитовного змісту староукраїнською (на арк. 212 зв. запис
1791 р. "Андрєи Чопивєи сын оу Залѣжи"), латинською та угорською мовами.

Бібліографія: *Микитась В.* Давні книги Закарпатського краєзнавчого музею.
Опис і каталог. – 1964. – С. 28 (№ 14); *Русак Ю.* Мѣдяницькое (Medenziensis) толко-
вое євангеліє // Карпатскєй свѣтъ. – 1929. – № 1 (11). – С. 422–425.

П-21

Єв(г)ліє ѡчителное
середина XVII ст.

НБВ, Акс 2597

Ст.-укр.; 2° (28×18); 365 арк. (367+259a, при пагінації пропущено арк. 19, 31, 32).

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу, склад протографа – арк. 1–277 зв.; у списку вміщено також такі читання:

Слово на рож(д)єство г̃а нашего їс̃ х̃а (арк. 278);

Слово на б̃говленіє г̃а б̃а (арк. 286);

Почченіє на стрѣ(т)ніє г̃а б̃а сп̃са нашего (арк. 293);

Слово на б̃лговѣщеніє (арк. 296);

Слово в̃ є̃тгон б̃ци (арк. 298);

[23.04] **Слово є̃томъ м(ч)нкъ гевргіж** (арк. 300);

Слово є̃тмж м(ч)нкоу гевргіж томү(ж) (арк. 306);

Слово врѣховны(м) ап(с)ло(м) петрѣ и павлѣ (арк. 307);

[6.08] **На пресвѣтлоє превбраженіє г̃а н̃шого їс̃ х̃а** (арк. 315);

Исторіѣ в̃ преставленіи пр(с)тон б̃ци (арк. 319);

[14.09] **Дн̃ь є̃тго че(с)ного и животворѣца(г) кр(с)та г̃на** (арк. 333 зв.);

[1.10] **Исторіа в̃ покроврѣ є̃то(и) б̃ци** (арк. 340);

[14.10] **Слово на прп(д)внн м(ч)нци п(а)расковіи** (арк. 342 зв.);

[8.11] **Съво(р) є̃тго архѣг̃ла миѣхана и гавриила** (арк. 347);

[того самого дня] **Сказаніє чюдеси великого б̃жїа архѣг̃ла миѣхана събрано въ кра(т)цѣ** (арк. 348 зв.);

Почче(н)є къ хр(с)тїаномъ (арк. 351);

[6.12] **Чю(до) є̃тго ѿца н̃шего никола** (арк. 351 зв.);

[того ж дня] **Памѣ(т) є̃таго никола архнеп(с)па мирліїнског** (арк. 355);

Сло(в) є̃томъ николѣ чю(до)тво(р)цѣ (арк. 361);

Почче(н)є на въведеніє въ цр̃вь пречи(с)тыя вл(д)чци н̃шеѣ б̃ци (арк. 362 зв.);

[29.08] **Слово є̃тго и че(с)ного пророка пр(д)тча кр(с)тла г̃на їва(н) ѡсѣ(к)нове(н)є** (арк. 365);

Казанє на воздвиженіє ч(с)тнаго кр(с)та (арк. 11–14, дописано у кінці XVII ст.);

Казанє на стрѣтеніє г(с)дне (арк. 14 зв. – 18 зв., дописано у кінці XVII ст.)

Матеріал письма: основний текст написано на папері з водяним знаком *DRO-NOJOW BOTICZ*, утрачений текст дописано на папері з водяним знаком *Alle mode* (под. до: *Лауцявичюс* № 66: 1682–1683 р.).

Характер письма: основний текст написано пізнім півуставом з елементами скоропису, фрагменти пізнішого часу дописано курсивом; в основному тексті по 24 рядки на сторінці, у дописаному кількість рядків на сторінці різна, 25–29.

Художнє оформлення: на арк. 1 – невеликий бордюор із плетінчасто-геометричним орнаментом чорнилом; ініціали тонкі, іноді з рослинними елементами суриком; заголовні літери виконані суриком.

Оправа: дошки у шкірі, прикрашеній сліпим тисненням; на верхній дошці – тиснений середник зі сюжетом Розп'яття; покриття оправи надірване, хребет приблизно на 1/2 втрачений; збереглися фрагменти застібок.

Стан рукопису: сліди кількох непрофесійних реставрацій кінця XVIII ст., зокрема, дописано арк. 1–18, 30; пошкоджені аркуші з рукопису було використано при оправі, вони збереглися розрізненими уривками (без пагінації); рукопис забруднений, зазнав впливу вологи; чорнило місцями “роз”іло” папір, зблякло; арк. 1–18, 20–29,

310, 357–366 відокремлені від блоку книги, частина з них розшита; арк. 356, 367 тримаються на нитці зшиву.

Провісників та маргіналій: на внутрішньому боці верхньої дошки оправи екслібрис (наклейка) “*Ex Bibliotheca-Capituli Ritus graeco-catholici Premisliensis*” із номером “*Рук І. Д. 7*”; там же штамп “*Бібліотека гр.-кат. канітули в Перемишлі. Ч. 71. інв.*”; на сторінках рукопису штампи “*Biblioteka Narodowa*”. На хребті наклейка з номером “71”; на арк. 363 зв. запис переписувача молитовного змісту, пошкоджений; на арк. 267 внизу запис XVIII ст. (?) курсивом “*ро(к) АХТЧ. Г.в. є(т). АТЧЄ.*”. На внутрішньому боці верхньої дошки оправи помітки кінця XIX – початку XX ст., що стосуються опрацювання рукопису.

Бібліографія: *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce...* . – S. 142 (опис); *Janów J. Tłumaczenia i przeróbki z Postylli M. Reja w pouczeniach ruskich...* . – S. 303 (згадка).

Мікрофільм: mf. 13951.

П-22

[Учительне Євангеліє]
середина XVII ст.

НМЛ, РКК 29

Ст.-укр.; 2° (30,0 × 18,0); 196 арк., без початку та кінця, неповний.

Зміст: учительне Євангеліє перемишльського типу.

Матеріал письма: папір із водяними знаками *подвійна лілія* двох варіантів (один – Каманін, Вітвіцька № 605: 1617–1650), *герб* у щиті.

Письмо: півустав, на стор. по 28 рядків.

Художнє оформлення: ініціали тонкі кіноварні, заголовні літери кіноварні.

Оправа: дошки, обтягнені темно-брунатною шкірою (верхня) та пергаментом (нижня).

Стан: рукопис двічі реставровано, обрізано по полю, початкові та кінцеві аркуші підклеєно білим (XVIII ст.) та прозорим папером (початку XX ст.); арк. 1–2 збереглися фрагментарно; незначні втрати тексту на арк. 165–172; арк. 135, 136 вклеєно іншим полем, утрати тексту між арк. 2–3, 3–4, 8–9, 162–163.

Провісників та маргіналій: на арк. 1–50 укладний запис кінця XVII ст. нерозбірливим почерком згасаючим чорнилом; згадано місто Китайгород; на арк. 45–55 запис кінця XVIII ст. про купівлю книги о. Іоаном, парохом Бабинецьким за 8 золотих у о. Якова, пароха села Мукша.

На сторінках рукопису численні проби пера, записи молитовного змісту.

Бібліографія: *Janów J. Tłumaczenia i przeróbki z Postylli M. Reja w pouczeniach ruskich // Sprawozdania PAU.* – 1947. – Т. XLVIII. – № 8. – S. 304 (згадка); *Його ж. Tłumaczenia ruskie z Postylli M. Reja w ewangeliazach kaznodziejskich XVI i XVII wieku // Sprawozdania PAU.* – 1929. – Nr 10. – S. 319.

Примітка: згідно із Книгою вступу, рукопис надійшов із Кривчі Долішньої.

П-23*

[Учительне Євангеліє]
XVII ст.
“Углянське”²⁷

²⁷ Сучасне місце зберігання рукопису не встановлено. Відомо, що у 1926 р. його придбав Ю. Яворський і він зберігався у приватній збірці дослідника (див.: *Яворський Ю. Новия рукописня находки ...* . – С. 44).

Ст.-укр.; 2° (25 × 13); 188 арк.

Зміст: рукопис містить частину читань учительного Євангелія перемишльського типу, редакції В, зокрема, євангельські читання та проповіді у нед. Сліпородженого (арк. 122–125 зв.), 9–32 другої нед. після П'ятдесятниці (арк. 34 зв.–102), у нед. перед Воздвиженням, на Воздвиження, на Покрову Богородиці, Арх. Михаїла, Св. Миколая, нед. перед Різдом Господнім, на Різдво Господнє, нед. після Різдва Господнього, на Обрізання Господнє, нед. перед Просвіщенням, на Богоявлення, нед. після Просвіщення, на Стрітіння Господнє, Благовіщення, Преображення, Успіння Богородиці, на Св. Іллі, читання про страшний суд і пояснення десяти Божих заповідей.

Бібліографія: Яворский Ю. Новыя рукописныя находки... – С. 41–55.

Список скорочень:

ЗКМ – Закарпатський краєзнавчий музей;

ЛНБ – Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка НАН України у Львові;

НБВ – Національна бібліотека у Варшаві;

НБС – Національна бібліотека ім. Сечені в Будапешті;

нед. – неділя.

**THE TEXT STUDY OF THE UKRAINIAN SCHOLASTIC GOSPELS OF
THE SECOND PART OF THE 16th – THE BEGINNING OF THE 17th
CENTURIES PEREMYSHL' TYPE**

Halyna CHUBA

Jagiellonian University,

3, Mickiewicz Avenue, Kraków, 31-120, Poland, tel. (48-012) 634-24-81

The texts of the scholastic Gospel of the Peremyszl' type are analyzed in the article. Initially they comprised only Sunday sermons, but later the collection expanded to include all major Masses of the liturgical annual cycle, namely the preaching on holidays and on memorial days of most honorable saints, some religious rites, dogmatic, eschatological, and catechetical readings.

Key words: scholastic Gospel, homiletics, text study, manuscript.

Стаття надійшла до редколегії 20.01.2005

Прийнята до друку 26.12.2006